

รายงานการวิจัย

การค้นหาอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

The Search for Buddhist architectural identity to promote
cultural tourism in Songkhla Municipality, Songkhla
Province

ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม Nattaneeporn Noisangiam

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี พ.ศ. 2563

รายงานการวิจัย

การค้นหาลักษณะพุทธสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

The Search for Buddhist architectural identity to promote
cultural tourism in Songkhla Municipality, Songkhla Province

ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม Nattaneeporn Noisangiam

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี พ.ศ. 2563

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงได้จากการให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ตลอดจนให้แนวคิดและความช่วยเหลือ รวมทั้งการให้ความอนุเคราะห์ต่าง ๆ จากหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และสถาบันวิจัยและพัฒนา ที่สนับสนุนผู้วิจัยได้มีโอกาสดำเนินงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้มีโอกาสได้รู้จักและเรียนรู้พุทธสถาปัตยกรรมในพื้นที่เมืองสงขลามากขึ้น ขอขอบคุณทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น และภาคประชาชน ตลอดระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ท้ายสุด งานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดขึ้นและสำเร็จไม่ได้หากขาดการช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ที่ได้มอบโอกาสและติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการวิจัยชิ้นนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในการดำเนิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐฐนินภรณ์ น้อยเสงี่ยม

กุมภาพันธ์ 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบเชิงปริมาณร่วมกับการสำรวจลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในเขตเทศบาลนครสงขลา จำนวน 18 วัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วย 1) การลงพื้นที่สำรวจลักษณะทางกายภาพ ผังบริเวณ ผังพื้น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ปรากฏภายในวัด 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์และรูปแบบที่ปรากฏเป็นหลักฐานในปัจจุบัน 3) การเสนอแนะแนวทางการนำพุทธสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่ามาเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการขยายเส้นทางการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนโดยรอบ

ผลการศึกษาพบว่า สมัยรัชกาลที่ 3 มีการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดเป็นลักษณะเฉพาะแบบพระราชนิยมได้ถูกถ่ายทอดผ่านความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างเมืองสงขลากับส่วนกลาง จำแนกรูปแบบได้ 3 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบจีน
2. แบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3
3. แบบไทยประเพณี

การสืบทอดพุทธสถาปัตยกรรมให้มีการคงอยู่และนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของท้องถิ่นจึงเป็นข้อคำนึงที่ควรนำมาพิจารณา การให้ความสำคัญด้วยการนำศักยภาพของพุทธสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากเป็นการอนุรักษ์และตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยการกระจายเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไรก็ตามพบว่า ช่องว่างของการแสวงหาอัตลักษณ์และประเมินศักยภาพของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมและข้อจำกัดของข้อมูลในขั้นตอนการอนุรักษ์และซ่อมแซมทำให้ไม่สามารถสืบค้นรูปแบบดั้งเดิมก่อนการซ่อมแซมได้

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพระราชนิยม; วัด; สงขลา

Abstract

The research was conducted by utilizing quantitative research together with site surveying the architectural pattern of 18 temples situated in Songkhla Municipality. The research itself was primarily aiming at searching for factors that contributed to particular architectural pattern. According to the research procedure, it could be divided into 3 main approaches as followed; 1) Surveying physical attributes, area plan, floor plan and appeared architectural pattern in each temple 2) Analyzing related factors that brought about identities and patterns as shown in the present time 3) Suggesting approaches in adopting Buddhist architecture to be cultural capital in expanding tourism routes which could be considered as income distribution among local communities.

It was later found out from the research that the creation of the Royal intention of King Rama the 3rd had been inherited and passed on via inter-city relation between Songkhla and the capital city. Those architectural patterns could be categorized into 3 main patterns as followed;

1. Chinese architectural pattern
2. The Royal Intention to Produce Work of Art in King Rama the 3rd
3. Traditional Thai architectural pattern

More importantly, the process of inheriting and retaining Buddhism Architecture should be carefully considered since it would lead to the pride among local community.

Also, enhancing Buddhism Architecture latency surely benefited cultural tourism inevitably. Besides, the ideas of conserving and responding the need among tourists through the process of expanding cultural tourism routes were later on found out that there were space to seek for local identity and potential assessment of proper architectural pattern. Somehow, the limitation of data accessing during conservation and renovation process had become a large obstacle for the researcher to cross over.

Keywords: Royal intention of art; Temples; Songkhla

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	.ก
บทคัดย่อ.....	.ข
สารบัญ.....	.ค
สารบัญตาราง.....	.ง
สารบัญภาพ.....	.จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	3
2.1 ประวัติเมืองสงขลา.....	3
2.2 ความหมายและประเภทของวัด.....	5
2.3 หอระฆัง.....	6
2.4 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	7
2.5 ข้อมูลเทศบาลนครสงขลา.....	8
2.6 ข้อมูลวัด.....	9
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	18
3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	18
3.2 การระบุขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	19
3.3 ขั้นตอนการศึกษา.....	20
3.4 การสังเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา.....	20
บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย.....	22
4.1 ผังบริเวณและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในเขตเทศบาลนครสงขลา.....	22
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ.....	43
4.3 สรุปอัตลักษณ์พุทธสถานในเขตเทศบาลนครสงขลา.....	53
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	55
บรรณานุกรม.....	57
ประวัตินักวิจัย.....	58

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1: ตำแหน่งที่ตั้งวัด	51
ตารางที่ 4.2: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)	52
ตารางที่ 4.3: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)	53
ตารางที่ 4.4: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)	54

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1: แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งเมืองสงขลา	5
ภาพที่ 2.2: แผนที่เทศบาลนครสงขลา.....	9
ภาพที่ 2.3: อุโบสถวัดดอนแย้ จังหวัดสงขลา	10
ภาพที่ 2.4: อุโบสถวัดแจ้ง จังหวัดสงขลา	12
ภาพที่ 2.5: อุโบสถวัดไทรงาม และต้นไทรที่มีอายุมากกว่า 300 ปี	14
ภาพที่ 2.6: อุโบสถวัดสระเกษ.....	15
ภาพที่ 2.7: แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	17
ภาพที่ 3.1: กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	18
ภาพที่ 3.2: แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	19
ภาพที่ 3.3: สรุปลำดับขั้นตอนการศึกษา	21
ภาพที่ 4.1: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	22
ภาพที่ 4.2: พระอุโบสถ เจดีย์ หอระฆัง.....	23
ภาพที่ 4.3: จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ.....	24
ภาพที่ 4.4: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	24
ภาพที่ 4.5: พระอุโบสถและหอระฆัง	25
ภาพที่ 4.6: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	25
ภาพที่ 4.7: พระอุโบสถและหอระฆัง	26
ภาพที่ 4.8: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	26
ภาพที่ 4.9: พระอุโบสถ	27
ภาพที่ 4.10: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	27
ภาพที่ 4.11: พระอุโบสถและหอระฆัง.....	28
ภาพที่ 4.12: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	28
ภาพที่ 4.13: พระอุโบสถและหอระฆัง	29
ภาพที่ 4.14: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	29
ภาพที่ 4.15: พระอุโบสถและหอระฆัง.....	30
ภาพที่ 4.16: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	30
ภาพที่ 4.17: พระอุโบสถและหอระฆัง.....	31
ภาพที่ 4.18: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	31
ภาพที่ 4.19: พระอุโบสถและหอระฆัง.....	32

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.20: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	32
ภาพที่ 4.22: พระอุโบสถและหอรระฆัง.....	33
ภาพที่ 4.23: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	33
ภาพที่ 4.24: พระอุโบสถ พระบรมธาตุเจดีย์ และหอรระฆัง	34
ภาพที่ 4.25: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	34
ภาพที่ 4.26: พระอุโบสถ หอรระฆัง และภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ	35
ภาพที่ 4.27: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	35
ภาพที่ 4.28: พระอุโบสถ และหอรระฆัง	36
ภาพที่ 4.29: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ	36
ภาพที่ 4.30: พระอุโบสถ และหอรระฆัง.....	37
ภาพที่ 4.31: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	37
ภาพที่ 4.32: พระอุโบสถ และใบเสมา.....	38
ภาพที่ 4.33: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	38
ภาพที่ 4.34: พระอุโบสถ และหอรระฆัง.....	39
ภาพที่ 4.35: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	40
ภาพที่ 4.36: พระอุโบสถ และหอรระฆัง.....	40
ภาพที่ 4.37: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ.....	41
ภาพที่ 4.38: พระอุโบสถ และหอรระฆัง.....	41
ภาพที่ 4.39: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	42
ภาพที่ 4.40: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	43
ภาพที่ 4.41: ผังบริเวณเขตพุทธาวาส.....	45
ภาพที่ 4.42: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	46
ภาพที่ 4.43: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	46
ภาพที่ 4.44: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	47
ภาพที่ 4.45: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	48
ภาพที่ 4.46: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	48
ภาพที่ 4.47: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	49
ภาพที่ 4.48: ตำแหน่งที่ตั้งวัด.....	49

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาของมนุษย์เพื่อแสวงหาความสุข ความเพลิดเพลิน เปิดโอกาสให้ศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ ความแปลกใหม่ เพิ่มประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยประเทศไทยนับว่าเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวทั่วโลก เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งเชิงประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม นับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า มีกิจกรรมกระตุ้นการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวภายในและภายนอกประเทศจากภาครัฐและเอกชนตลอดปี จึงส่งผลให้มีย่านักท่องเที่ยวมาเยือนเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก จากสถิติพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวจาก 14.0 ล้านคนในปี 2552 เป็น 24.8 ล้านคนในปี 2557 โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดในปี 2556 สูงสุด เป็น 26.5 ล้านคนนับ เป็นลำดับที่ 7 ของโลก และในอีก 15 ปีข้างหน้า คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวมากกว่า 67 ล้านคน โดยประมาณค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งของนักท่องเที่ยวเท่ากับ 36,061 บาท/คน/ครั้ง ในปี พ.ศ. 2552 เพิ่มขึ้น 47,271 บาท/คน/ครั้ง ในปี พ.ศ. 2557 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ทั้งนี้ กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันเริ่มเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นการท่องเที่ยวพร้อมการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวและคุณค่าโดยมีสถาปัตยกรรมเป็นตัวกลางบอกเล่าเรื่องราวและคุณค่าในอดีต (UNESCO, 2006) จึงจำเป็นต้องมีกลไกในการส่งต่อมรดกสถาปัตยกรรมไทยเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจ อันจะนำมาซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณภาพและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสงขลาพบว่า มีการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเขตพื้นที่เมืองเก่าสงขลาเป็นอันดับแรก ทำให้ประสบกับปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวและความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ หากแต่ภายในเทศบาลนครสงขลายังคงมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญควบคู่กับพัฒนาการของเมืองสงขลา ดังปรากฏหลักฐานให้เห็นผ่านรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม ดังเช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ และหอรบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีการสร้างพร้อมกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญภายในเขตพุทธาวาส ดังนั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในวัดจึงมีความหลากหลายและได้รับอิทธิพลทางรูปแบบสถาปัตยกรรมอิทธิพลจีนเข้ามามีบทบาทอย่างมากภายในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และอิทธิพลศิลปะแบบยุโรปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวควบคู่กับการติดต่อกับค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน

(ศรีสมร ศรีเบญจกลางกูร, 2539) อย่างไรก็ตาม หากมีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครสงขลานอกจากจะเป็นการกระจายแหล่งรายได้ การจ้างงานเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนแล้ว การค้นหาอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรมจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพและโอกาสของชุมชนและประชาชนในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา ที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต ตลอดจนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาอัตลักษณ์ของพุทธสถาปัตยกรรมในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มนักท่องเที่ยวและเป็นการกระจายเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนรอบพื้นที่ โดยมีกระบวนการศึกษาด้วยวิธีการสำรวจร่วมกับการถ่ายภาพ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ และรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการค้นหาอัตลักษณ์ อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยและอิทธิพลในการผลักดันให้เกิดอัตลักษณ์ของรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม

1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รูปแบบ และลักษณะร่วมของพุทธสถาปัตยกรรม

1.2.3 เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเชื่อมโยงและขยายเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ด้านวิชาการ

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและหน่วยงานท้องถิ่น สามารถนำข้อมูลประเด็นอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรม ไปเชื่อมโยงและขยายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลา

- สถาบันการศึกษา ใช้ผลการวิจัยประกอบการเรียน การสอน และเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในมรดกสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

- การเผยแพร่ผลงานวิจัยวิจัยตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติที่ปรากฏในฐาน TCI กลุ่มที่ 1 หรือ กลุ่มที่ 2 อย่างน้อย 1 บทความ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติเมืองสงขลา

การตรวจเอกสารในประเด็นพัฒนาการเมืองสงขลา เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และนำมาเป็นข้อมูลเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นประเด็น ปัจจัยและเงื่อนไข ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ การเติบโตและการเสื่อมสลายของเมืองประวัติศาสตร์สงขลาในอดีตจนถึงปัจจุบัน (สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, 2532) การวิจัยนี้จึงนำเสนอประเด็นพัฒนาการเมืองสงขลา ตั้งแต่เมืองสงขลาหัวเขาแดง เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน และเมืองสงขลาบ่อยางหรือเทศบาลนครสงขลา ปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 เมืองสงขลาหัวเขาแดง

ชื่อเมืองสงขลาปรากฏเป็นครั้งแรก ในบันทึกของพ่อค้าและนักเดินเรือชาวอาหรับ ระหว่างปี พ.ศ. 1993 – 2093 ในนามของเมืองชิงกูร์ หรือ ชิงกอรา เมืองสงขลาหัวเขาแดงได้รับการสถาปนาเมืองขึ้นมาโดยตะโตะ โมกอลล์ เจ้าเมืองเชื้อสายมลายู อพยพมาจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย หรืออาจเป็นพวกมกกะสัน (บูกิส) ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ได้หลบหนีการค้าแบบผูกขาดของพวกดัทช์ มาเปิดการค้าแบบเสรีและสถาปนาเมืองบริเวณหัวเขาแดง (ศรีสมร ศรีเบญจพลาญกูร, 2544) และยอมขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาหลังการสร้างเมืองแล้วเสร็จ (พงศาวดารเมืองสงขลา, 2506)

ต่อเนื่องจากการสถาปนาเมืองประวัติศาสตร์สงขลา การศึกษาของ (สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, 2532) ได้กล่าวถึงการเลือกพื้นที่ตั้งเมืองสงขลาหัวเขาแดงว่า มีสภาพภูมิศาสตร์ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างอารยธรรมโบราณที่สำคัญ 2 แห่ง คือ จีนและอินเดีย จึงทำให้เมืองสงขลาหัวเขาแดงมีสถานะเป็นศูนย์กลางการค้ากับชาวต่างชาติที่มีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นท่าหลอมวัฒนธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะจากอินเดีย จีน ชาว อาหรับ และยุโรป จนกระทั่งเมืองสงขลาหัวเขาแดงถูกกรุงศรีอยุธยาทำลาย ชาวเมืองส่วนหนึ่งได้ย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ และปล่อยให้เมืองสงขลาหัวเขาแดงทรุดโทรมจนกลายเป็นเมืองร้าง และลดฐานะเป็นเมืองขึ้นพัทลุง ปัจจุบัน ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองสงขลาหัวเขาแดงในอดีต ยังคงปรากฏให้เห็นจากโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น กำแพงเมือง คูเมือง ป้อมปราการ ศาสนสถาน และเจดีย์ เป็นต้น (ศรีสมร ศรีเบญจพลาญกูร, 2544)

2.1.2 เมืองสงขลาแหลมสน

หลังจากเมืองสงขลาหัวเขาแดงถูกทำลาย การตั้งชุมชนชาวสงขลาเมืองหัวเขาแดงบริเวณเชิงเขาเมืองหรือเขาบ่อยาง เรียกว่า “เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน” ภายใต้การปกครองของพระยาวิไชยศิริเจ้าเมืองเป็นคนไทยซึ่งได้รับการแต่งตั้งมาจากส่วนกลาง เมืองสงขลาในขณะนี้ไม่เจริญทางการค้าเท่าที่ควร เนื่องจากเจ้าเมืองขาดทักษะทางการค้า ต่อมาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้แต่งตั้งเงินเหยียง

แซ่เฮ่า ชาวจีนอพยพ เชื้อสายฮกเกี้ยนเป็นเจ้าของเมืองสงขลา นับเป็นต้นตระกูล ณ สงขลา และเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ระบบการเมือง การปกครองของผู้นำชาวจีนตระกูล ณ สงขลา สืบต่อกันมาถึง 8 คน ดังนั้น พัฒนาการของเมืองสงขลาแหลมสน จึงขึ้นอยู่กับการบริหารการปกครองและการเข้ามาควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้นำชาวจีน ตระกูล ณ สงขลา เป็นสำคัญ ทำให้เมืองสงขลาแหลมสนเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งเมืองคับแคบ กั้นดาร์น้ำที่จะบริโภค และไม่สามารถขยายเป็นเมืองขนาดใหญ่ได้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการย้ายเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนมายังเมืองสงขลาบ่อยางซึ่งเป็นที่ตั้งเขตเทศบาลนครสงขลาปัจจุบัน (สกรรจ์ จันทรรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, 2532)

2.1.3 เมืองสงขลาบ่อยาง

ต่อเนื่องจากการย้ายเมืองสงขลาแหลมสนไปตั้งที่เมืองสงขลาบ่อยาง ซึ่งเป็นที่ตั้งเขตเทศบาลนครสงขลาปัจจุบัน ใน พ.ศ. 2379 สมัยรัชกาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าให้ย้ายตัวเมืองสงขลาไปตั้งที่เมืองสงขลาบ่อยาง และให้พระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาออกำแพงเมือง ซุ้มประตู 10 ซุ้ม และป้อมปราการ 4 ป้อมและวัดต่าง ๆ มากมาย และได้พระราชทานศาลหลักเมืองให้มาประดิษฐานที่บริเวณถนนนางงาม และในปี พ.ศ.2385 จึงได้ทำพิธีสมโภชน์หลักเมืองใหม่ที่ตำบลบ่อยางหรือเมืองสงขลาปัจจุบัน (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544)

กล่าวได้ว่าความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของเมืองสงขลาบ่อยาง ภายใต้ผู้นำชาวจีนตระกูล ณ สงขลา มีการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมืองสงขลาอย่างหลากหลาย โดยการสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพตามความถนัด ส่งผลให้เมืองสงขลาบ่อยางกลายเป็นศูนย์กลางการค้าอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการติดต่อค้าขายกับจีน สิงคโปร์ ปีนัง มาเลเซีย จนกระทั่งมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้บทบาทผู้นำชาวจีนตระกูล ณ สงขลา ลื่นสุดลง พัฒนาการของเมืองสงขลาบ่อยางในช่วงเวลาต่อมาจึงขึ้นกับการบริหารการปกครองของข้าราชการที่ส่งมาจากส่วนกลาง (สกรรจ์ จันทรรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, 2532; ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544; และรัตนารักษ์ ศรีนิม, 2550)

ผลสืบเนื่องจากการเป็นเมืองท่าการค้าและวิวัฒนาการของการตั้งเมือง ทำให้เมืองสงขลาบ่อยางเป็นเป้าหลอมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เมืองสงขลาบ่อยางจึงเป็นเมืองพิเศษที่มีการผสมผสานความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม โดยไม่มีการขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวจีน และชาวไทยมุสลิม ดังปรากฏผลผลิตของการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายในศาสนสถานและอาคารพักอาศัยที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทย สถาปัตยกรรมแบบจีน สถาปัตยกรรมแบบซิโน-โปรตุเกส และสถาปัตยกรรมร่วมสมัย บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม ในขณะที่

ที่วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม และรูปแบบสถาปัตยกรรมในศาสนาอิสลามได้กลายเป็นวิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งบริเวณบ้านบนหรือถนนพัทลุง (สกรรจ์ จันทรรัตน์ และ สงบ ส่งเมือง, 2532)

สรุปได้ว่า ผลสืบเนื่องจากการเป็นเมืองท่าการค้าและวิวัฒนาการของการตั้งเมือง ทำให้เมืองสงขลาบ่งบอกเป็นเบ้าหลอมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เมืองสงขลาบ่งบอกจึงเป็นเมืองพิเศษที่มีการผสมผสานความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ดังปรากฏผลผลิตของการผสมผสานวัฒนธรรมของรูปแบบมรดกสถาปัตยกรรมที่หลากหลายในอาคาร ศาสนสถาน และอาคารพักอาศัยที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทย สถาปัตยกรรมแบบจีน สถาปัตยกรรมแบบซิโน-ยูโรเปียน และสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ดังนั้นข้อมูลในส่วนนี้จึงเป็นการนำมาใช้เพื่อการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 2.1: แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งเมืองสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2.2 ความหมายและประเภทของวัด

สมคิด จิระทัศน์กุล (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของวัดว่า หมายถึง สถานที่ทางศาสนาโดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พุทธศักราช 2505 มาตรา 31 และ 32 ได้แบ่งวัดออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์

สำหรับวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย แยกเป็น 2 ประเภท คือวัดราษฎร์และวัดหลวงซึ่ง วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้น แล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และวัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

วัดหรือพระอารามหลวง แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ

- พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

- พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะสามัญขึ้นไป

- พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

ซึ่งพระอารามหลวงยังแบ่งฐานันดรศักดิ์ออกเป็น 4 ชนิด คือ

- ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยที่สิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

- ชนิดวรมหาวิหาร ลักษณะเดียวกับชนิดราชวรมหาวิหาร แต่ความสำคัญน้อยกว่า

2.3 หอระฆัง

สมคิด จิระทัศนกุล (2543) ได้ให้ความหมายของหอระฆังว่า เป็นอาคารที่สร้างในเขตพุทธาวาสที่ใช้แขวนระฆังสำหรับตีบอกสัญญาณเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์รู้เวลาในการลงทำอุโบสถเช้าและเย็น นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทของหอระฆังว่ามี 2 ประเภท คือ 1) หอระฆังชนิดเครื่องไม้ มีโครงสร้างและองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นไม้ล้วน 2) หอระฆังชนิดเครื่องก่อ เป็นหอระฆังที่มีโครงสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนอย่างตึก โดยมีลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย

2.3.1 ทรงคฤห์ ได้แก่ อาคารหลังคาทรงจั่วอย่างเรือนที่พักอาศัย ประดับตกแต่งเครื่องบนประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์

2.3.2 ทรงมณฑป ได้แก่ การทำหลังคาเป็นทรงกรวยแหลมซ้อนชั้นอย่างประมิต มีส่วนประดับตกแต่งอย่างเครื่องยอดบุษบก

2.3.3 ทรงจัตุรมุข ได้แก่ การทำหลังคาเป็นรูปกากบาทประดับตกแต่งเครื่องบนประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ มีปีกนกเป็นชายคาคลุมโดยรอบ

2.3.4 ทรงบุษบก ได้แก่ การทำรูปทรงและประดับตกแต่งตั้งแต่ขั้นฐานจนถึงเครื่องยอดเป็นอย่างรูปทรงบุษบก อาคารมักเป็นเครื่องก่อ

2.3.5 ทรงยอดมงกุฎ ได้แก่ การใช้รูปทรงหลังคาเป็นเครื่องทรงมหามงกุฎระดับส่วนยอด มีลักษณะเป็นอาคารชนิดเครื่องก่อเท่านั้น

2.3.6 ทรงยอดเกี้ยว ได้แก่ การใช้รูปทรงหลังคา “จุลมงกุฎ” หรือ “พระเกี้ยว” ระดับส่วนยอดเรือนอาคาร

2.3.7 ทรงยอดเจดีย์ ได้แก่ การทำส่วนยอดเป็นแบบเรือนปราสาทจัตุรมุขเทินรับเจดีย์ทรงจอมแห

2.3.8 ทรงปราสาทเครื่องยอด ได้แก่ การใช้รูปทรงหลังคาอย่างปราสาทเครื่องยอดเป็นหลังคาจัตุรมุขเทินรับยอดแบบต่าง ๆ เช่น ยอดมงกุฎ ยอดปรางค์ ยอดเจดีย์ ยอดมณฑป เป็นต้น

2.3.9 ทรงเบ็ดเตล็ด ได้แก่ การใช้รูปทรงแบบอื่น ๆ ที่แตกต่างจากแบบประเพณีหรือมาตรฐานทั่วไป

สรุปได้ว่าหอรระซึ่งมีการใช้ประโยชน์เพื่อให้สัญญาณแก่พระสงฆ์ในการลงโบสถ์ทั้งเช้าและเย็น โดยมีทั้งหอรระซึ่งประเภทเครื่องไม้และเครื่องก่อที่มีลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่หลากหลายและมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป ดังนั้นข้อมูลดังกล่าวจึงนำมาใช้เพื่อการเปรียบเทียบรูปแบบและลักษณะทางสถาปัตยกรรมกับหอรระซึ่งในการวิจัยครั้งนี้

2.4 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

งานวิจัยของ อาภาวดี ทับสิริรักษ์ (2555) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าหมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ทั้งที่มีมานานแล้ว และที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์ หรือใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญาสร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้ UNESCO (2017) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ งานหัตถกรรม กิจกรรมทางประเพณี ภาษา อาหาร ศิลปะ ดนตรี ศาสนา สถาปัตยกรรม การศึกษา ลักษณะการแต่งกาย เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมยามว่าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหา ประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่าง

ทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญกระตุ้นให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม

องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC (Richards, 1995) ได้กล่าวไว้ถึงองค์ประกอบ ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 8 ประการ ได้แก่ 1) โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถาน ต่าง ๆ 2) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง รวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต 3) ศิลปะทัศนกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่าง ๆ 4) ความน่าสนใจในเรื่องของดนตรี ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของดนตรีคลาสสิก ดนตรีพื้นบ้าน หรือดนตรีร่วมสมัย 5) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ 6) ภาษาและวรรณกรรม 7) ประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา 8) วัฒนธรรม แก่แก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

ดังนั้น จึงสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ว่า เป็นวิธีการศึกษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวที่มีโบราณสถาน สถาปัตยกรรมและสิ่งปลูก สร้าง การแสดงต่าง ๆ รูปแบบและวิถีชีวิต รวมถึงประเพณีที่เป็นองค์ประกอบในการดึงดูดให้มา ท่องเที่ยว

2.5 ข้อมูลเทศบาลนครสงขลา

ลักษณะทางกายภาพของเทศบาลนครสงขลา มีลักษณะเป็นแหลมอยู่ระหว่างทะเลสาบ สงขลา กับฝั่งทะเลหลวง (อ่าวไทย) และมีพื้นที่ 9.27 ตารางกิโลเมตร (เทศบาลนครสงขลา, 2562) จากข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลนครสงขลาที่ระบุในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลนครสงขลา พ.ศ. 2558 - 2562 ได้ระบุว่า ชุมชนในเขตเทศบาลนครสงขลา มีจำนวน 37 ชุมชน โดยมีชุมชนซึ่งมี วัดเป็นองค์ประกอบชุมชน 10 ชุมชน จำนวน 18 วัด ได้แก่ ชุมชนวัดแหลมทราย ชุมชนวัดไทรงาม ชุมชนวัดตินเมรุ ชุมชนวัดดอนรัก ชุมชนวัดสระเกษ ชุมชนวัดชัยมงคล ชุมชนวัดหัวป้อม ชุมชนเมือง เก่า (วัดมัสญิมาวาส วัดดอนแย้ วัดเลียบ วัดบ่อยาง) ชุมชนวัดศาลาหัวยาง ชุมชนหลังอาชีวะ (วัดเพชรมงคล) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกรอบการดำเนินงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง แสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2: แผนที่เทศบาลนครสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉันทนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2.6 ข้อมูลวัด

จากการสำรวจพื้นที่วิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกรอบการดำเนินงานวิจัย พบว่า วัดในเขตเทศบาลนครสงขลา จำนวน 18 วัด ประกอบด้วย

2.6.1 วัดโพธิ์ปฐมาวาส

วัดโพธิ์ปฐมาวาส ตั้งอยู่เลขที่ 236 บ้านบ่อ่าง ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 12 ตำบลบ่อ่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 7 ไร่ 3 งาน 58.9 ตารางวา อาณาเขต บริเวณวัดกว้าง 105 เมตร ยาว 120 เมตร มีกำแพงล้อมรอบ

วัดโพธิ์ปฐมาวาส สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2200 บริเวณที่ตั้งเดิมเรียกว่าสถานที่ค้าโกศ หมายถึง ตลาดนัด นามวัดเดิมเรียกว่า “วัดโกศ” ต่อมาเพี้ยนเป็น “วัดโพธิ์” ถึงสมัยของพระครูสังข์โสภณ เป็นเจ้าอาวาส ได้เป็นเปลี่ยน “วัดโพธิ์ปฐมาวาส” ได้รับอนุญาตให้ปักเขต และผูกพัทธ

สีมาแต่เดิม จึงถือได้ว่าได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประมาณ พ.ศ. 2210 (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา , 2552)

2.6.2 วัดดอนแอ้

วัดดอนแอ้ ตั้งอยู่เลขที่ 108 บ้านดอนแอ้ ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 7 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัด 5 ไร่ 2 งาน อาณาเขตบริเวณวัดกว้าง 83 เมตร ยาว 11 เมตร มีกำแพงล้อมรอบ

วัดดอนแอ้ สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2203 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2213 เป็นวัดเก่าแต่ที่มีพระอุโบสถและกุฏิเจ้าอาวาสที่เป็นสถาปัตยกรรมจีนหนึ่งเดียวในภาคใต้ อายุกว่าสองร้อยปี โดยโครงสร้างพระอุโบสถเป็นคอนกรีตผสมไม้ ตัวอาคารมีลักษณะแบบสถาปัตยกรรมจีนประเพณี กรอบซุ้มช่อหน้าต่างทำเป็นอาคารจีนจำลอง ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย 3 องค์ สภาพอาคารอยู่ในสภาพดี ยังคงใช้ประกอบพิธีสังฆกรรมตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ภายในวัดยังมีกุฏิเจ้าอาวาสที่เป็นสถาปัตยกรรมจีนอีกหนึ่งหลัง ที่สร้างใกล้เคียงกันมา แม้ว่าภายหลังจะมีการต่อเติม แต่ก็ยังยึดรูปแบบศิลปะจีนที่สวยงาม วัดดอนแอ้ได้บูรณะโครงสร้างและสถาปัตยกรรม แบบเดิมเอาไว้ทั้งหมด เนื่องจากเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ที่หาชมได้ยาก และยังคงใช้ประกอบพิธีสังฆกรรมตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ภายในบริเวณวัดยังปรากฏวิหารรูปทรงจีน กุฏิไม้รูปแบบเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ บ่อน้ำโบราณ หอระฆัง เป็นต้น

ภาพที่ 2.3: อุโบสถวัดดอนแอ้ จังหวัดสงขลา

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2.6.3 วัดศาลาห้วยยาง

วัดศาลาห้วยยาง ตั้งอยู่เลขที่ 321 บ้านห้วยยาง ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 15 ตำบลบ่อ่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 86.8 ตารางวา วัดศาลาห้วยยาง สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2300 สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา ชาวบ้านห้วยยางได้ร่วมใจกันสร้างวัดนี้ ระยะเวลาได้นิมนต์พระนอนมาอยู่ปกครองวัดและเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ชาวบ้านเรียกนามวัดนี้ว่า “วัดหลาห้วยยาง” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2310 ในด้านการศึกษา ทางวัดได้ให้ทางราชการจัดสร้างโรงเรียนเทศบาล 3 (วัดศาลาห้วยยาง) ขึ้นในวัด ได้ก่อตั้งเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2435 โดยระยะแรกใช้ศาลาการเปรียญวัดศาลาห้วยยางเป็นที่เล่าเรียน

2.6.4 วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง)

วัดหัวป้อมนอก ตั้งอยู่เลขที่ 88 บ้านหัวป้อม ถนนริมทางรถไฟ หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อ่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 6 ไร่ 3 งาน 57.7 ตารางวา วัดหัวป้อมนอก สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2341 โดยที่การทางรถไฟได้ตัดทางรถไฟผ่าน เดิมมีวัดหัวป้อมในอยู่ก่อนแล้ว ประชาชนจึงได้จัดสร้างวัดขึ้นมาใหม่อีกวัดหนึ่ง เพื่อความสะดวกในการสัญจรไปมาทำบุญกุศล ซึ่งอยู่คนละฟากทางรถไฟ ระยะแรกเรียกว่า “วัดศรีษะป้อมนอก” ต่อมาชาวบ้านไม่นิยมเรียก จึงได้ใช้นามว่า “วัดหัวป้อมนอก” สืบต่อมา และชาวบ้านเรียกอีกนามหนึ่งว่า “วัดท่าทาง” คงหมายถึงวัดตั้งอยู่ที่ริมทางรถไฟนั่นเอง (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.5 วัดแจ้ง

วัดแจ้ง ตั้งอยู่เลขที่ 2 บ้านแจ้ง ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 3 ตำบลบ่อ่าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 9 ไร่

วัดแจ้ง สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2320 เดิมเป็นวัดคับแคบ เจ้าจอมจันทร์ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีศักดิ์เป็นทวดของเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ และพระยามานรราชเสวี ได้สร้างบรรจุมณีของต้นตระกูล “ณ สงขลา” ที่บริเวณที่ดินเดิมเป็นที่บ้านอยู่ติดต่อกับวัดภายหลังได้บริจาคที่ดินแปลงนี้ให้วัด ทำให้วัดมีอาณาเขตกว้างขึ้น วัดแจ้งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2389 (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

ภาพที่ 2.4: อุโบสถวัดแจ้ง จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2.6.6 วัดโรงवास

วัดโรงवास ตั้งอยู่เลขที่ 62 ถนนรามวิถี หมู่ที่ 5 ตำบลยาง อำเภอมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 9 ไร่ 1 งาน 76.1 ตารางวา อาณาเขต บริเวณกว้าง 120 เมตร ยาว 138 เมตร มีกำแพงวัดก่ออิฐถือปูน

วัดโรงवास สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2320 และได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2330 ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง พระอุโบสถวัดโรงवासหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ตั้งอยู่ในเขตกำแพงแก้วโดยมีหลักเสมาวางล้อมรอบ (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.7 วัดเลียบ

วัดเลียบ ตั้งอยู่เลขที่ 106 ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 7 ตำบลบ่อยาง อำเภอมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 6 ไร่ อาณาเขตบริเวณวัดกว้างยาวด้านละ 120 เมตร มีกำแพงล้อมรอบ

วัดเลียบ สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2320 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2471 ภายในบริเวณวัดมีวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวเมือง

ทางด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ มีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ช่างๆ กันนั้นเมื่ออาคารไม้เก่าลักษณะแบบพื้นถิ่นภาคใต้ ชายคามีสถิตถลายฉลุสวยงาม เป็นห้องสมุดโรงเรียนปรีดีธรรม ซึ่งในอดีตใช้เป็นอาคารเรียนสำหรับภิกษุ สามเณร (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.8 วัดตีนเมรุศรีสุदारาม

วัดตีนเมรุศรีสุदारาม ตั้งอยู่ บ้านเลขที่ 53 ในเขตนครเมืองสงขลา ถนนนาสาร หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 8 ไร่ 2 งาน 87 ตารางวา

วัดตีนเมรุศรีสุदारาม สร้างขึ้นเป็นวัด เมื่อประมาณ พ.ศ. 2320 ชาวบ้านเรียกว่า “วัดตีนเมรุ” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2330 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 15 เมตร ยาว 19 เมตร วัดนี้ก่อนที่จะสร้างเป็นวัด ได้มีพระซึ่งชาวบ้านเรียกท่านว่า “ขรัวป้อทอง” ได้มาพำนักอยู่ปริวาสกรรม ต่อมาได้สร้างเป็นวัดขึ้น (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.9 วัดเพชรมงคล

วัดเพชรมงคล ตั้งอยู่เลขที่ 88 บ้านโคกขี้หนอน ถนนเพชรมงคล หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 14 ไร่ 1 งาน อาณาเขต บริเวณที่ตั้งวัดกว้างประมาณ 120 เมตร ยาวประมาณ 192 เมตร มีกำแพงคอนกรีตเสริมเหล็กล้อมรอบ

วัดเพชรมงคล สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2320 โดยมีพระเพชร มาจากรัฐกลันตัน มาเลเซีย ได้รับนิมนต์จากชาวบ้านให้อยู่พำนัก แล้วได้ดำเนินการสร้างวัดขึ้น เนื่องจากบริเวณที่สร้างวัดมีต้นขี้หนอนมากมาย จึงเรียกนามวัดว่า “วัดโคกขี้หนอน” ในระยะแรก ต่อมาเมื่อพระเพชรได้ถึงมรณภาพแล้วจึงได้เปลี่ยนนามวัดใหม่เป็น “วัดเพชรมงคล” เพื่อเป็นอนุสรณ์และให้เป็นมงคลนามด้วย หรือ วัดโคกขี้หนอน (เดิม) เป็นหนึ่งในวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี วัดแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นราวปี พ.ศ.2320 โดย "พระภิกษุเพชร" พระภิกษุจากแคว้นกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ซึ่งในสมัยนั้น ชาวบ้านแถบนี้ได้นิมนต์ท่านให้มาอยู่พำนัก แล้วร่วมกันสร้างวัดขึ้น ในบริเวณป่าต้นขี้หนอน จึงเรียกวัดแห่งนี้ว่า "วัดโคกขี้หนอน" ภายหลังพระภิกษุเพชรได้มรณภาพ ชาวบ้านจึงได้เปลี่ยนชื่อวัดแห่งนี้เป็น "วัดเพชรมงคล" เพื่อเป็นอนุสรณ์ วัดเพชรมงคล ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2330 (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.10 วัดไทรงาม

วัดไทรงาม ตั้งอยู่เลขที่ 83 ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ถนนไทรงาม หมู่ที่ 3 อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 7 ไร่ 89.3 ตารางวา อาณาเขต กว้าง 100 เมตร ยาว 123 เมตร มีกำแพงคอนกรีตโดยรอบ มีที่ธรณีสงฆ์ 2 แปลง ได้ให้ประชาชนเช่าปลูกบ้านอยู่อาศัย

วัดไทรงาน สร้างขึ้นเป็นวัดมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2320 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 10 เมตร ยาว 23 เมตร (ประวัติวัด จังหวัดสงขลา, 2552)

ภาพที่ 2.5: อุโบสถวัดไทรงาม และต้นไทรที่มีอายุมากกว่า 300 ปี
ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐนัภรณ์ น้อยเสียม, 2563)

2.6.11 วัดชัยมงคล

วัดชัยมงคล พระอารามหลวง สังกัดปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ ถนนชัยมงคล ตำบล บ่อปาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นวัดที่เก่าแก่ที่พระบรมธาตุที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชา ของชาว จังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียง ภายในวัดนี้ประดิษฐานองค์พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไปวัดชัยมงคล ตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ๆ และคุณ คณิศร แสงรัตน์ (อดีตพระครูประภัสสรวินัยกิจ อดีตเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล) ได้กล่าวว่าวัดนี้พระ อาจารย์ชัย พระภิกษุชาวกลันตันเป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อราวปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ประมาณปี พ.ศ. 2320

วัดชัยมงคล สร้างขึ้นมาพร้อมกับวัดเพชรมงคล (ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัดชัยมงคล ไม่ไกลจาก วัดชัยมงคลมากนัก อยู่ในเขตตำบลบ่อปาง อำเภอเมืองสงขลา เช่นเดียวกัน) โดยพระอาจารย์ชัยเป็นผู้สร้างวัดชัยมงคล และพระอาจารย์เพชรเป็นผู้สร้างวัดเพชรมงคล พระภิกษุทั้ง 2 รูปนี้ เป็นเพื่อน สนิทกัน และเป็นชาวกลันตันด้วยกัน (สมัยกลันตันยังเป็นหัวเมืองในราชอาณาจักรไทย)

2.6.12 วัดมัจฉิมาวาสวรวิหาร

วัดมัจฉิมาวาสวรวิหาร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดกลาง” ตั้งอยู่บนถนนไทรบุรี ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เดิมชื่อวัดยายศรีจันทร์ ซึ่งเป็นชื่อผู้สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายราว ๆ พ.ศ. 2330 ต่อมาได้มีการสร้างวัดเลียบขึ้นทางด้านทิศเหนือและวัดโพธิ์ทางด้านทิศใต้ จึงมีชื่อว่า “วัดกลาง” และได้เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาบาลีว่า “วัดมัจฉิมาวาส” โดยพระเจ้านั่งยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ เมื่อครั้งเสด็จเมืองสงขลาเมื่อ พ.ศ.2431 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง มีการปฏิสังขรณ์เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2460 อายุสมัยอยู่ในช่วง อยุธยาตอนปลาย-สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรมศิลปฯ ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดมัจฉิมาวาสวรวิหารและกำหนดเขตที่ดินโบราณในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม 92 ตอนที่ 136 วันที่ 21 กรกฎาคม 2518 หน้า 22 พื้นที่โบราณสถานประมาณ 10 ไร่ 3 งาน 55 ตารางวา

2.6.13 วัดสระเกษ

วัดสระเกษตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนปะท่า หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 20 ไร่ 33 ตารางวา

วัดสระเกษ สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2350 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

ภาพที่ 2.6: อุโบสถวัดสระเกษ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2.6.14 วัดแหลมทราย

วัดแหลมทราย ตั้งอยู่เลขที่ 109 ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ถนนแหลมทราย หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 8 ไร่ 2 งาน

วัดแหลมทราย สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2356 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2484 ระยะเวลาเริ่มสร้างวัดมีที่ดินเนื้อที่ 4 ไร่ 1 งาน เสนาสนะก็ไม่ถาวร ต่อมาได้ขอที่ดินราชพัสดุเพิ่มเติม 4 ไร่ 1 งาน รวมเป็น 8 ไร่ 2 งาน ทำให้วัดมีที่ดินตั้งวัดกว้างขวางขึ้น (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.15 วัดยางทอง

วัดยางทอง ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนนางงาม หมู่ที่ 7 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 3 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา

วัดยางทอง เป็นที่ตั้งของ บ่อยาง ซึ่งเป็นชื่อท้องถิ่นของที่ตั้งเมืองสงขลา สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2370 ชาวบ้านเรียกว่า “วัดยักษ์” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2383 (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.16 วัดอุทัยธาราม

วัดอุทัย ตั้งอยู่ ณ บ้านหมู่ที่ 14 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 9 ไร่ 2 งาน 99 ตารางวา วัดอุทัย สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. 2390 ชาวบ้านเรียกว่า “วัดอุทัยธาราม” (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 2552)

2.6.17 วัดดอนรัก

วัดดอนรัก ตั้งอยู่เลขที่ 17 หมู่ที่ 4 บ้านบ่อยาง ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 7 ไร่ สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2391 ชาวบ้านเรียกว่า “วัดใต้” โดยเจ้าคุณสุนทรานุรักษ์ ให้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ใกล้ๆ จวนสักวัดหนึ่ง ตามคำปรารภของนางศรีเนี่ยว เพื่อสะดวกแก่การบำเพ็ญกุศล เจ้าคุณสุนทรานุรักษ์ จึงได้แบ่งที่ดินหลังจวนซึ่งเป็นป่าต้นรักและเป็นเนินสูง ให้ตั้งวัดขึ้นชื่อว่า “วัดดอนรัก” ซึ่งต่อมาพระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) ก็ได้อุปสมบท ณ วัดแห่งนี้ ได้สร้างพระไตรปิฎก ฉบับราชการที่ 7 ไร่ 1 ฉบับ เมื่อ พ.ศ. 2484 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่สงขลา วัดดอนรักถูกภัยทางอากาศเป็นครั้งแรก และอาคารเสนาสนะเสียหายเป็นอย่างมาก เมื่อสงครามสงบลงจึงได้มีการบูรณะพัฒนาขึ้นอีกครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

2.6.18 วัดหัวป้อมใน

วัดในหัวป้อมใน ตั้งอยู่เลขที่ 112 บ้านหัวป้อม ถนนรามวิถี หมู่ที่ 14 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 10 ไร่ 65.1 ตารางวา

วัดหัวป้อมโน สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2315 ที่ได้นำมวัดว่าอย่างนั้น เนื่องจากมีวัดหัวป้อมนอกตั้งอยู่ตรงข้าม มีทางรถไฟผ่านกันระหว่างวัดทั้งสอง เดิมเป็นวัดเดียวกัน มีนามว่า “วัดหัวป้อม” เพราะวัดตั้งอยู่ตรงมุมกำแพงเมืองทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวัดถูกแบ่งแยกเป็นสองวัดแล้วได้เรียกว่า “วัดศรีษะป้อมโน” ตามเดิม วัดหัวป้อมโน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2325 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 11 เมตร ยาว 19 เมตร (ประวัติวัดจังหวัดสงขลา, 25)

0 0.25 0.50 1 กิโลเมตร

① วัดมณีมาวาสวรวิหาร	⑦ วัดยางทอง	⑬ วัดแหลมทราย
② วัดโพธิ์ปฐมवास	⑧ วัดเพชรมงคล	⑭ วัดหัวป้อมโน
③ วัดศาลาหัวยาง	⑨ วัดดอนแย้	⑮ วัดหัวป้อมนอก
④ วัดแจ้ง	⑩ วัดเลียบ	⑯ วัดสระเกษ
⑤ วัดอุทัยธาราม	⑪ วัดไทรงาม	⑰ วัดโรงวาส
⑥ วัดดินเมรุศรีสุตาราม	⑫ วัดชัยมงคล	⑱ วัดดอนรัก

ภาพที่ 2.7: แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัด

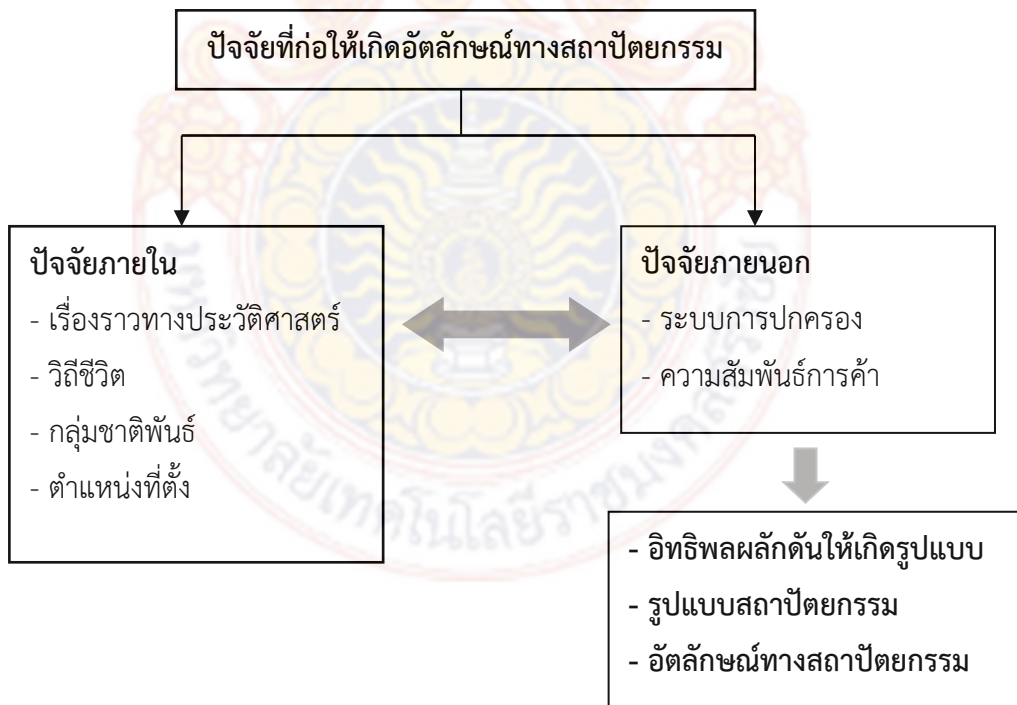
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมในเทศบาลนครสงขลาจำนวน 18 วัด ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยการลงพื้นที่สำรวจ ถ่ายภาพ ร่วมกับการเก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยการรวบรวมเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องในประเด็นข้อมูลส่งผลต่อรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม และนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อจัดกลุ่มคำตอบในประเด็นอัตลักษณ์รูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม จากนั้นใช้ผลการวิเคราะห์มาทำการระบุและอภิปรายผลการวิจัย ดังรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยต่อไปนี้

3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดการแสวงหาปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปพุทธสถาปัตยกรรม จนปรากฏเป็นอัตลักษณ์ของวัดในเขตเทศบาลนครสงขลา ดังรายละเอียดกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1: กรอบแนวความคิดการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐนักรณ น้อยเสงี่ยม, 2563)

3.2 การระบุขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการศึกษาทั้งหมด 2 ด้าน คือ

3.2.1 ด้านขอบเขตพื้นที่ในการวิจัย ศึกษารูปแบบพุทธสถาปัตยกรรมภายในวัด เขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 18 วัด ดังภาพที่ 3.2

ภาพที่ 3.2: แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

3.2.2 ด้านขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา มีดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา 2) ข้อมูลประวัติศาสตร์ของวัดในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา 3) รูปแบบพุทธสถาปัตยกรรมพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ และหอระฆัง ภายในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

3.3 ขั้นตอนการศึกษา

งานวิจัยนี้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

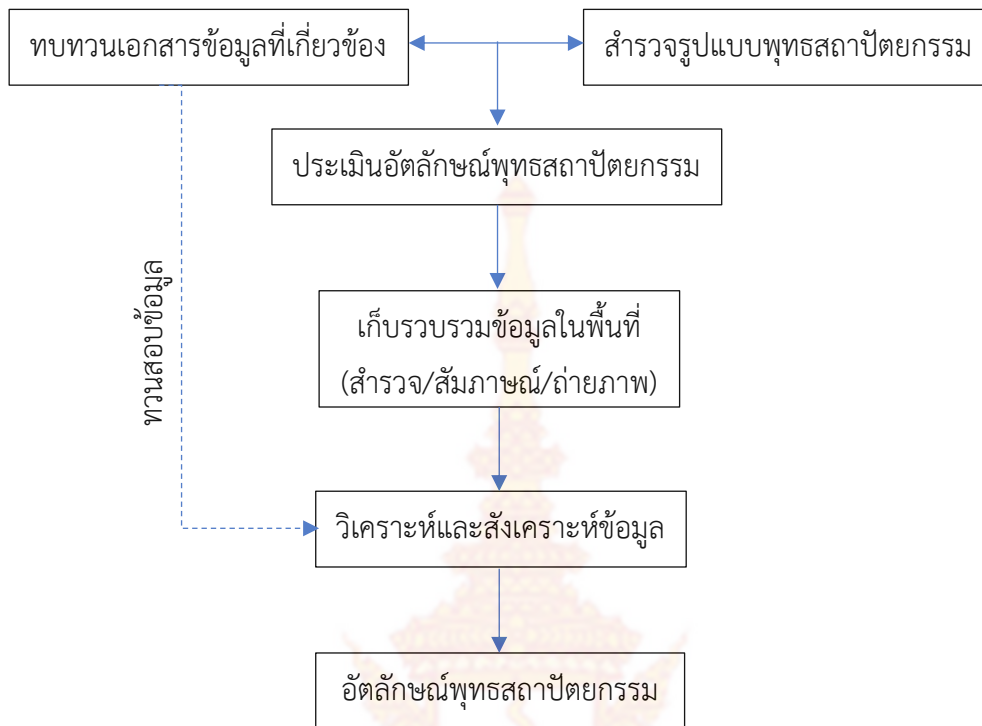
ขั้นตอนที่ 1 จากวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยและอิทธิพลในการผลักดันให้เกิดอัตลักษณ์ของรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม เป็นการสำรวจเบื้องต้นและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทางกายภาพและสภาพแวดล้อม จำนวน 18 วัด พร้อมจัดทำผังบริเวณ การได้มาซึ่งข้อมูลของขั้นตอนที่ 1 เป็นการนำข้อมูลทุติยภูมิร่วมกับการสังเกต ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และทำนายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 1

ขั้นตอนที่ 2 จากวัตถุประสงค์ 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รูปแบบ และลักษณะร่วมของพุทธสถาปัตยกรรม เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทำนายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับการทวนสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการสังเกต ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และบรรยายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 2

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการนำผลการวิเคราะห์จากข้อที่ 1 และ ข้อ 2 วิเคราะห์และนำเสนอประเด็นอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเชื่อมโยงและขยายเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา

3.4 การสังเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ได้ สามารถระบุอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมตามเงื่อนไขของพื้นที่ปัจจุบัน เป็นการสังเคราะห์เพื่อเป็นกรอบทางเลือก ในการประยุกต์ใช้แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่โล่งสาธารณะประโยชน์ของวัด ในพื้นที่อื่นตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของพื้นที่นั้น แสดงภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.3: สรุปลขั้นตอนการศึกษา
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

บทที่ 4 ผลการศึกษา

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมในเขตเทศบาลนครสงขลาจำนวน 18 วัด ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยการลงพื้นที่สำรวจ ถ่ายภาพ ร่วมกับการเก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยการรวบรวมเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องในประเด็นข้อมูลที่ส่งผลต่อรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม และนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อจัดกลุ่มคำตอบในประเด็นอัตลักษณ์รูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม จากนั้นใช้ผลการวิเคราะห์มาทำการระบุและอภิปรายผลการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ผังบริเวณและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในเขตเทศบาลนครสงขลา

การวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดการแสวงหาปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปพุทธสถาปัตยกรรม จนปรากฏเป็นอัตลักษณ์ของวัดในเขตเทศบาลนครสงขลา ดังรายละเอียดประกอบด้วย

4.1.1 วัดโพธิ์ปฐมवास

หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พื้นที่วัดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขตสังฆาวาสที่ทำกำแพงล้อมรอบ และมีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ และมีเจดีย์ยอดทองขนาดด้านหน้า 2 องค์ อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ และหอรบะฆัง

ภาพที่ 4.1: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้าตรงกลางเพียงประตูเดียว และช่องทางต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มีมุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านหน้า รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ประเพณี ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วส่วนบนสุดมีลักษณะคล้ายหัวพญานาค แทนข้อฟ้า รูปประธานของหน้าบันเป็นรูปพานซ้อนกันสองชั้นอยู่บนพระธรรมปิฎกเขียนว่า “พระพุทธศักราช 2561” ล้อมรอบด้วยใบโพธิ์ผูกกันเป็นสามช่อรวมกัน ลวดลายทั้งหมดเป็นปูนปั้นลงสีทอง

ภาพที่ 4.2: พระอุโบสถ เจดีย์ หอระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

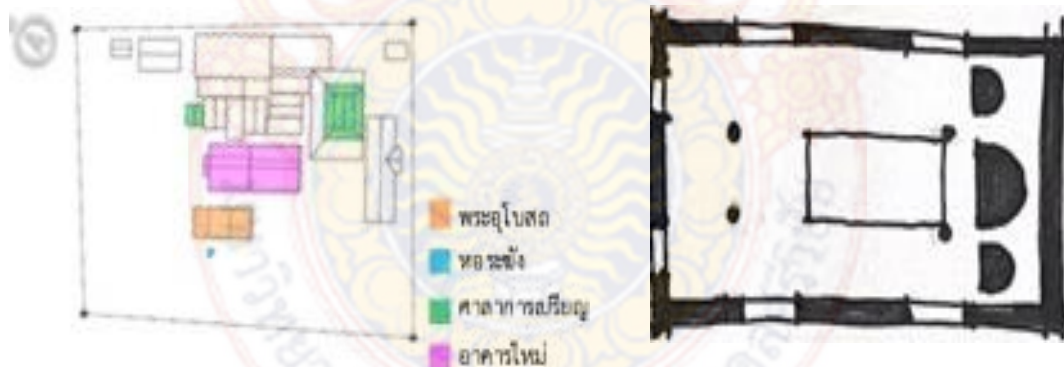
ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ ด้านหลังพระประธานเขียนภาพพระอาทิตย์ทรงรถ ผนังด้านเหนือหน้าต่างซ้ายขวาเขียนภาพเทพชุมนุมพนมมือถือดอกบัว ตรงกลางเจาะซุ้มพระและเทพชุมนุมแต่ละคู่หันหน้าเข้าหากัน กระจ่างนั้มีการพระพุทธรูปในซุ้ม เทพชุมนุมมีแถวเดียวเหนือขึ้นไปเขียนลายดอกไม้ร่วง ผนังตอนล่างระหว่างประตูด้านหน้าเป็นภาพปริศนาธรรม ด้านหลังพระประธานเป็นภาพนรกภูมิ ผนังระหว่างช่องหน้าต่างทั้งด้านซ้ายและขวาของพระประธานเป็นภาพปริศนาธรรมที่ผนังส่วนนี้มีการสร้างเสาหลอกเป็นลำไผ่ครึ่งซีกนูนแทรกอยู่ตรงกลางผนัง ที่บานประตูด้านหน้ายังมีภาพเขียนพิเศษที่แตกต่างไปจากภาพเขียนที่อื่น ๆ คือภาพขบวนแห่เจ้าเซ็นอยู่ด้านซ้ายและด้านขวา เป็นภาพบ้านเรือนแบบภาคใต้และมีภาพการลักลอบส่งเพลงยาวของหนุ่มสาว ตามแบบอย่างการเกี่ยวพาราตีของหนุ่มสาวในสมัยโบราณของไทย (กณิกนันท์ อำไพ, 2548)

ภาพที่ 4.3: จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.2 วัดดอนแอ้

หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชานิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ และหอระฆัง

ภาพที่ 4.4: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นลานโดยรอบ เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้าตรงกลางเพียงประตูเดียว และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 2 ช่อง รูปทรงหลังคามีลักษณะหลังคาเหมือนศาลเจ้าจีน ลวดลายและองค์ประกอบหลังคาเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมจีน ภายในพระอุโบสถผนังก่ออิฐฉาบปูน ไม่มีจิตรกรรมภายในพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.5: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.3 วัดศาลาห้วยยาง

หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.6: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

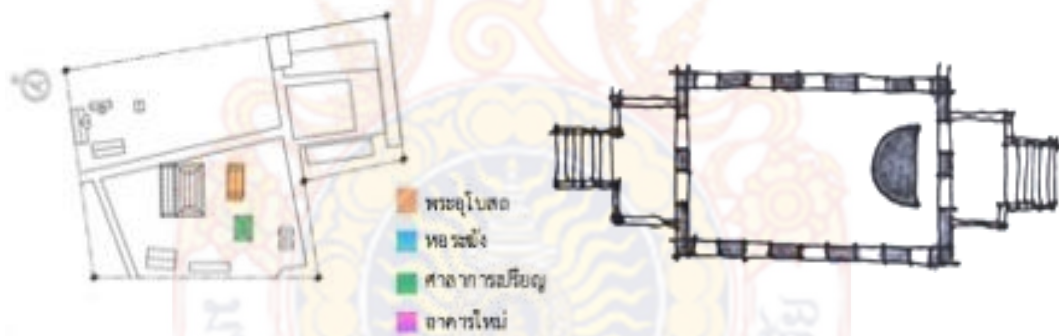
พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้าตรงกลางเพียงประตูเดียว และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ประเพณี ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีลักษณะคล้ายลายพรรณพฤกษา

ภาพที่ 4.7: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

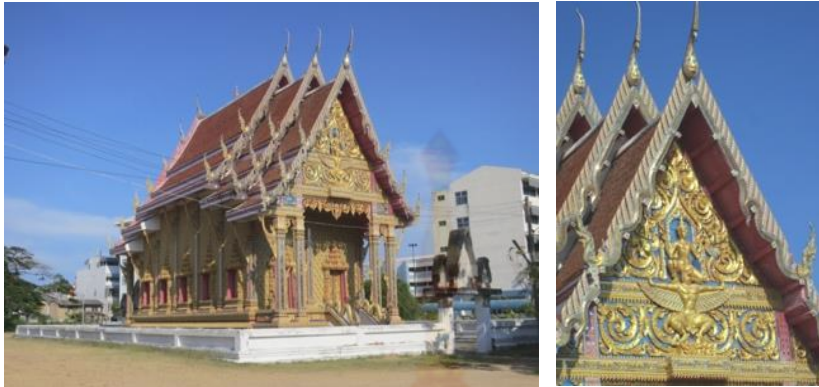
4.1.4 วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง)

หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.8: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้าตรงกลางเพียงประตูเดียว และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ

ภาพที่ 4.9: พระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.5 วัดแจ้ง

หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พื้นที่วัดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขตสังฆาวาสที่ทำกำแพงล้อมรอบ และมีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรบะซัง

ภาพที่ 4.10: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องทางต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลง

ด้านหน้า รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบพระราชนิยม รัชกาลที่ 3 ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วปูนปั้นรูปพระอาทิตย์ทรงกลด

ภาพที่ 4.11: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.6 วัดโรงवास

หันหน้าไปทางทิศตะวันออก พื้นที่วัดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขตสังฆาวาสที่ทำกำแพงล้อมรอบ และมีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผ่นผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.12: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู ประดับซุ้มมงกุฎ และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ประดับซุ้ม

ลวดลายพรรณพฤกษา โดยมีปูนปั้นเทพพนมตรงกลางซุ้ม ที่มีพระเบี่ยงท่าทางขึ้น-ลงด้านหน้า รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบพระราชนิยม รัชกาลที่ 3 ลวดลายหน้าบันด้านหน้าพระอุโบสถหน้าจั่วปูนปั้นพระพุทธรูปเจ้าทรงเครื่องกษัตริย์ ประทับบนดอกบัวบาน โดมมีพระสาวกทั้ง 4 ประทับบนดอกบัวพั่นน้ำ ดังภาพปริศนาธรรม ลวดลายหน้าบันด้านหลังพระอุโบสถหน้าจั่วเขียนสีพุทธประวัติตอนพระพุทธรูปเจ้าทรงสั่งสอนพระสาวกทั้ง 5 ประดับตกแต่งหลังคาด้วยข้อฟ้าใบระกา หางหงส์

ภาพที่ 4.13: พระอุโบสถและหอรระฆัง

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.7 วัดเลียบ

หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.14: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องทางต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ

ภาพที่ 4.15: พระอุโบสถและหอรระฆัง

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.8 วัดตีนเมรุศรีสุदारาม

หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แพนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.16: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีรูปปูนปั้นพุทธเจ้าปิดทองประดิษฐานบนฐานบัว

ภาพที่ 4.17: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

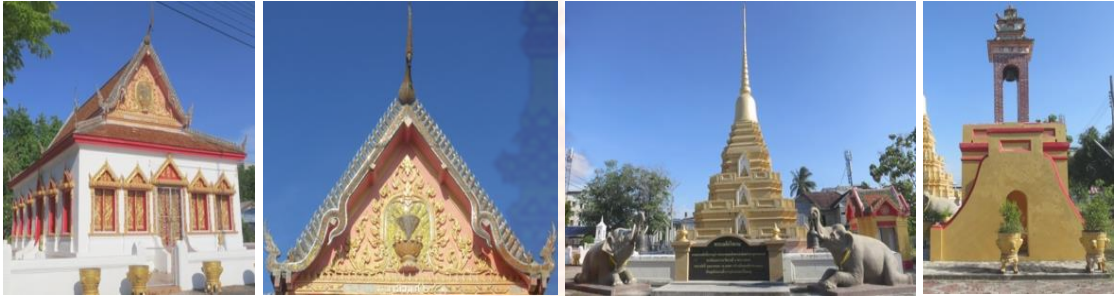
4.1.9 วัดเพชรมงคล

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ เจดีย์ทอง และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.18: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า ประตูเดียว และช่องประตูด้านข้างด้านละ 1 ประตู พร้อมเจาะช่องหน้าต่าง 2 ช่องด้านหน้า และช่องหน้าต่างต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทย ประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีปูนปั้นรูปเพชรวางบนพาน

ภาพที่ 4.19: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.10 วัดไทรงาม

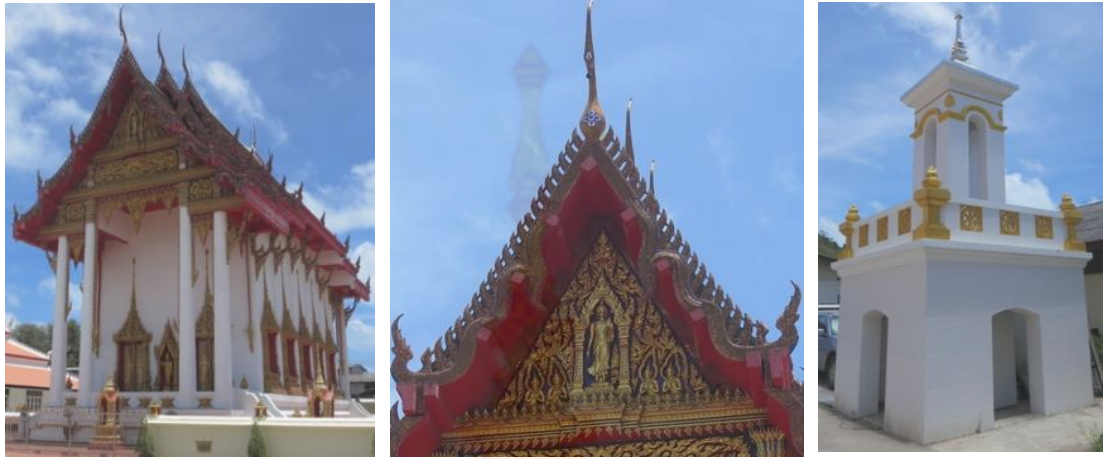
หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชานิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.20: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องหน้าต่างต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2

ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลาย หน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีรูปปูนปั้นพุทธเจ้าปิดทองประดิษฐานบนฐานบัว

ภาพที่ 4.22: พระอุโบสถและหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.11 วัดชัยมงคล

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.23: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถได้ทำการสร้างขึ้นใหม่แทนพระอุโบสถหลังเดิม ซึ่งสร้างตามแบบของกรมศิลปากร เป็นพระอุโบสถทรงไทยภาคกลางประยุกต์ ประดิษฐานอยู่ในกำแพงแก้ว โครงสร้างพระอุโบสถก่อ

อิฐถือปูน มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคาลาด 3 ชั้น มีฟาไลหน้าหลัง หน้าบันด้านหน้าปั้นเป็นลายกนกยกปูนปั้นนูน แสงลอยตัวรูปของพระพุทธรูป ชุ่มประตู่ และชุ่มหน้าต่างเป็นรูปพระมงกุฏ

ภาพที่ 4.24: พระอุโบสถ พระบรมธาตุเจดีย์ และหอรระฆัง

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.12 วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร

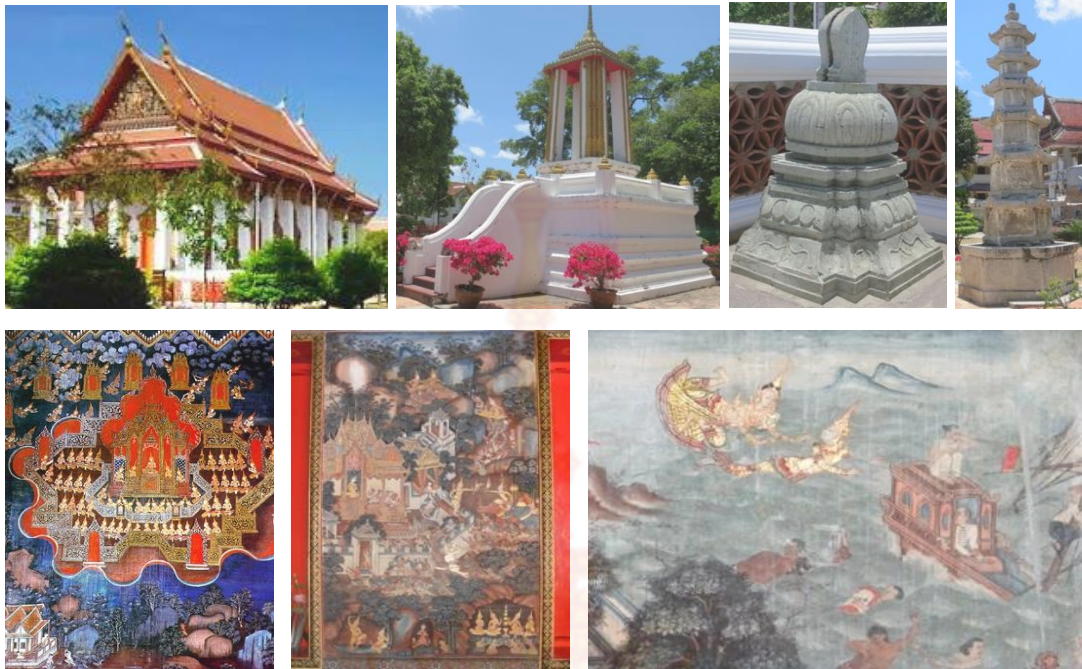
หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาหอบเสื่อ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.25: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถได้ทำการสร้างขึ้นใหม่แทนพระอุโบสถหลังเดิม ซึ่งสร้างตามแบบของกรมศิลปากร เป็นพระอุโบสถทรงไทยภาคกลางประยุกต์ ประดิษฐานอยู่ในกำแพงแก้ว โครงสร้างพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคาลาด 3 ชั้น มีฟาไลหน้าหลัง หน้าบันด้านหน้าปั้นเป็นลายกนกยกปูนปั้นนูนแสงลอยตัวรูปของพระพุทธรูป ชุ่มประตู่ และชุ่มหน้าต่างเป็นรูปพระมงกุฏ ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา เขียนในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นเรื่องทศชาติชาดก พุทธประวัติและเทพชุมนุม

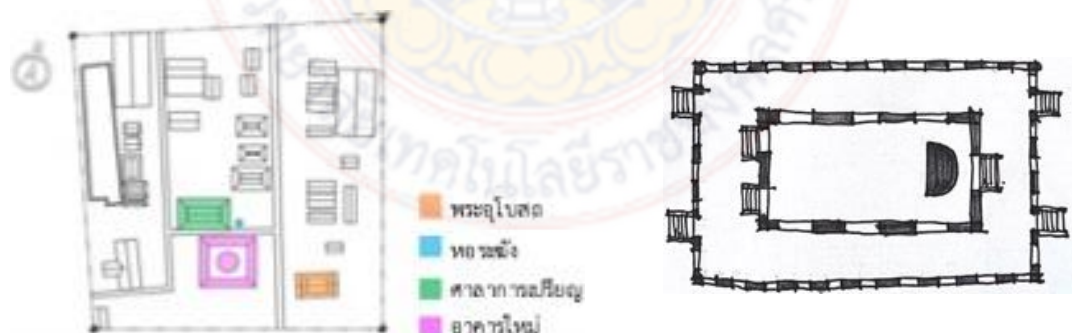

ภาพที่ 4.26: พระอุโบสถ หอระฆัง และภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.13 วัดสระเกษ

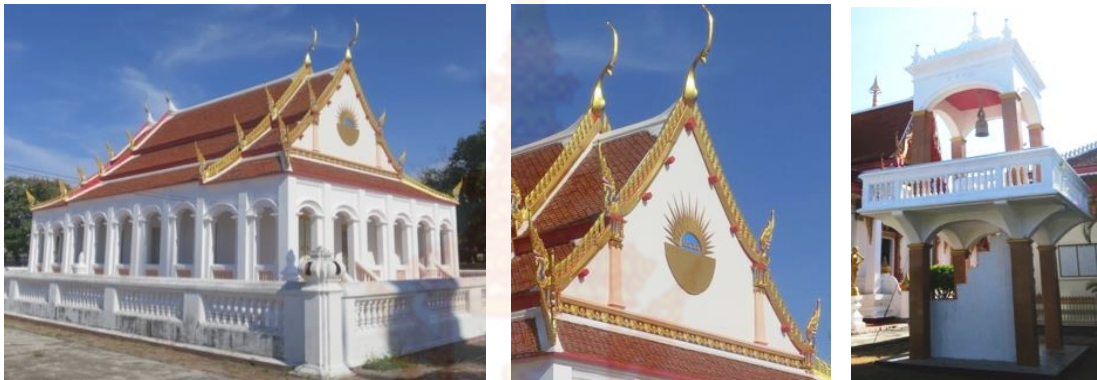
หันหน้าไปทางทิศตะวันออก พื้นที่วัดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขตสังฆาวาสที่ทำกำแพงล้อมรอบ และมีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอระฆัง

ภาพที่ 4.27: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

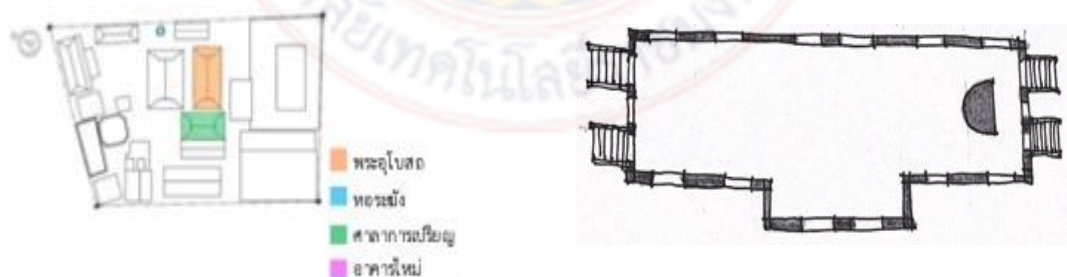
พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับส่วนแนวระเบียงด้านซ้ายและขวา เจาะช่องทางเข้า-ออกทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องทางต่างด้านยาวด้านละ 3 ช่อง ที่มีขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านหน้า รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบพระราชนิยม รัชกาลที่ 3 ลวดลายหน้าบันด้านหน้าพระอุโบสถหน้าจั่วปูนปั้นพระอาทิตย์ฉายแสง ส่วนฐานปูนปั้นตัวเลข ปี พ.ศ. ที่สร้างพระอุโบสถ หลังคาประดับตกแต่งหลังคาด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์

ภาพที่ 4.28: พระอุโบสถ และหอรระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

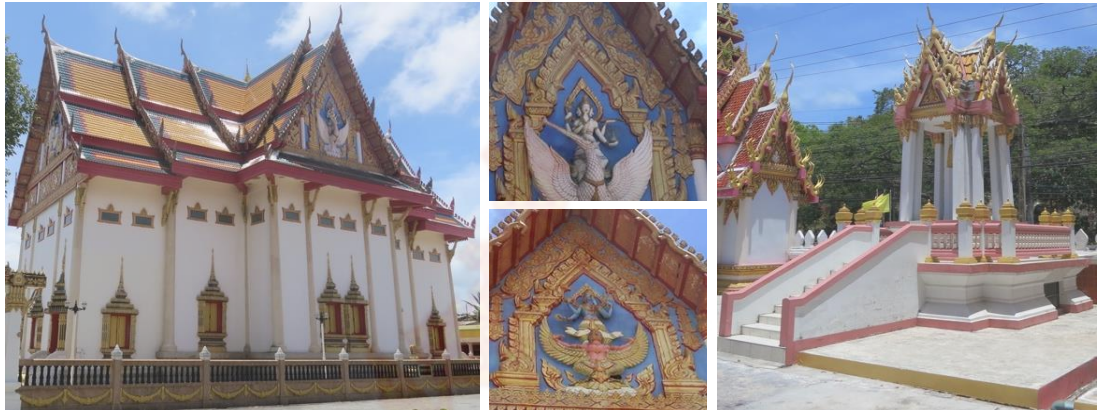
4.1.14 วัดแหลมทราย

หันหน้าไปทางทิศตะวันออก พื้นที่วัดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขตสังฆาวาสที่ทำกำแพงล้อมรอบ และมีเขตสังฆาวาสโอบล้อมเขตพุทธาวาสทางด้านข้างและด้านหลัง แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และหอรระฆัง

ภาพที่ 4.29: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

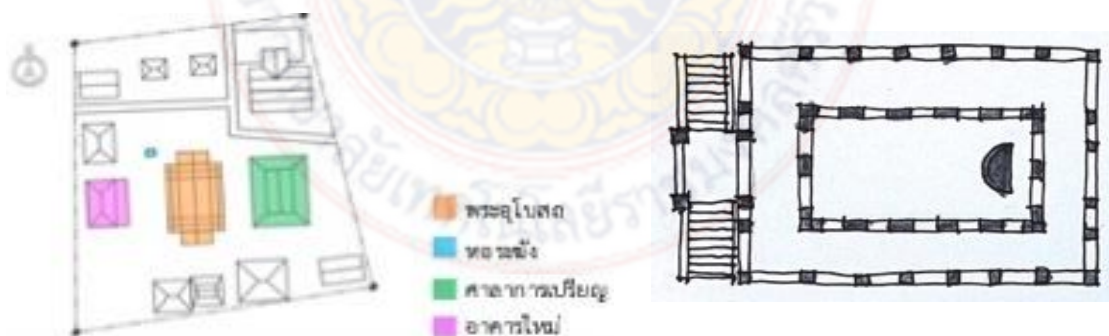
พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขยื่นตรงกลาง เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องทางต่างด้านยาว 6 ช่อง ด้านผนังมุขยื่น เจาะช่องทางต่างผนังละ 2 ช่อง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น ลวดลายหน้าบันด้านหน้าพระอุโบสถหน้าจั่วปูนปั้นพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ หน้าบันมุขด้านข้างปูนปั้นรูปพระวิรุฬทรงหงส์ หลังคาประดับตกแต่งหลังคาด้วยข้อฟ้า ไบระกา หางหงส์ ตามแบบไทยประเพณี

ภาพที่ 4.30: พระอุโบสถ และหอรระซัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

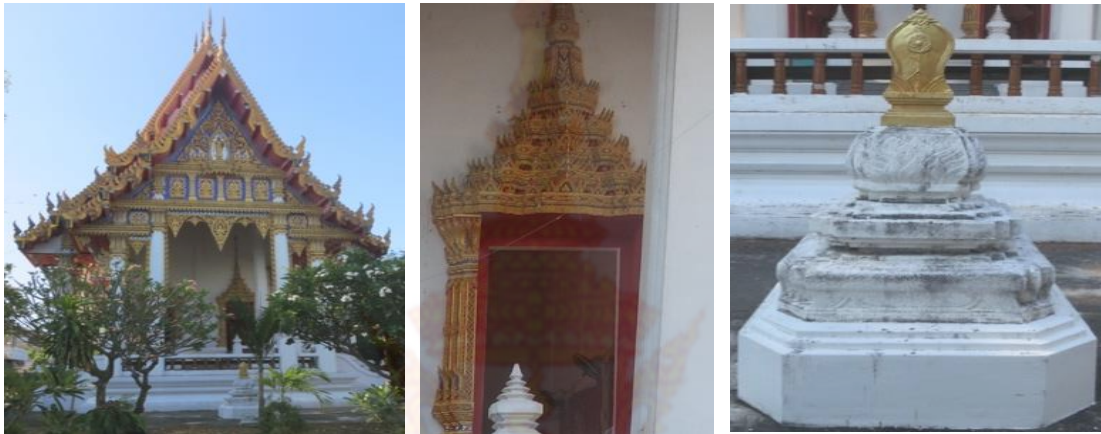
4.1.15 วัดยางทอง

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ และหอรระซัง

ภาพที่ 4.31: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่อาคารประกอบด้วยพื้นที่ส่วนที่เป็นมุขระเบียงด้านหน้าและด้านหลัง เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องทางต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ที่มุขระเบียงทำทางขึ้น-ลงด้านข้าง รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าจั่วมีรูปปูนปั้นพุทธเจ้าปิดทองประดิษฐานบนฐานบัว

ภาพที่ 4.32: พระอุโบสถ และใบเสมา

ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.16 วัดอุทัยธาราม

หันหน้าไปทางทิศตะวันออก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชานิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ และหอรระฆัง

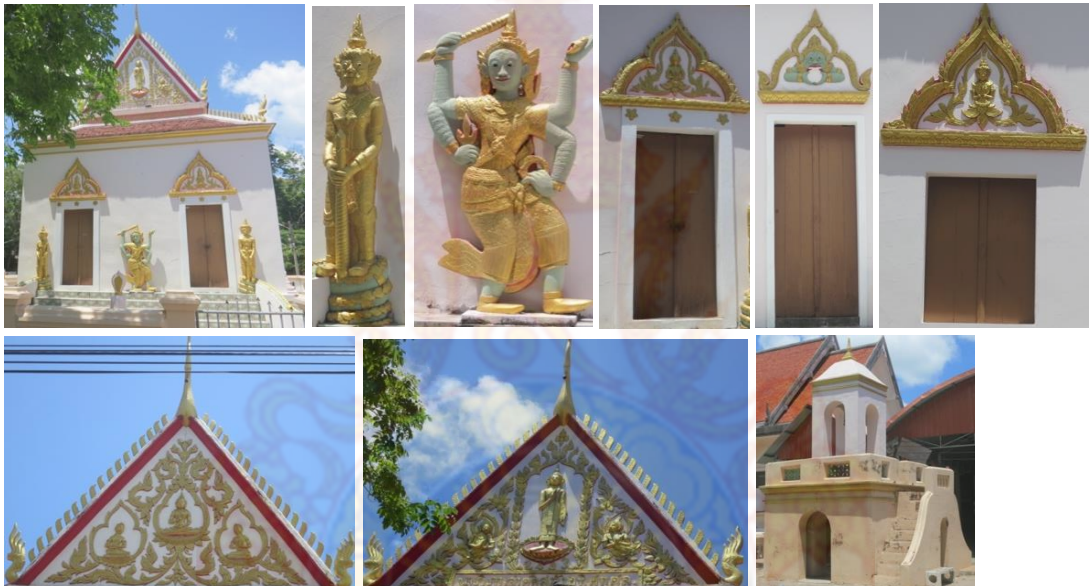

ภาพที่ 4.33: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถ ผังอาคารรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะช่องทางเข้า-ออก ทางด้านสกัดด้านหน้า 2 ประตู และช่องหน้าต่างด้านยาวด้านละ 5 ช่อง ทางขึ้นด้านหน้าประดับด้วยปูนปั้นทวารบาล 2 ตัว ด้านซ้าย-ขวา ตรงกลางผนังด้านหน้าประดับด้วยปูนปั้นรูปยักษ์ผู้หญิง ประตูทางเข้าพระอุโบสถ ด้านหน้า ประดับด้วยปูนปั้นรูปเทพพนมภายในซุ้ม ประตูด้านหลังประดับด้วยปูนปั้นรูปราหูอมจันทร์ ภายในซุ้ม

รูปทรงหลังคามีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น เครื่องทรงหลังคาแบบไทยประเพณี โดยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นองค์ประกอบ ลวดลายหน้าบันพระอุโบสถหน้าบันด้านหน้ามีปูนปั้นพระพุทธรูปเจ้าประทับยืนบนดอกบัว ด้านหลังปูนปั้นหน้าบันรูปครุฑยุดนาค

ภาพที่ 4.34: พระอุโบสถ และหอรระซัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.1.17 วัดดอนรัก

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชานิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ และหอรระซัง

ภาพที่ 4.35: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ

ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถสร้างตามแบบของกรมศิลปากร เป็นพระอุโบสถทรงไทยภาคกลางประยุกต์ ประดิษฐานอยู่ในกำแพงแก้ว โครงสร้างพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคาลาด 3 ชั้น มีพาไลหน้าหลัง หน้าบันด้านหน้าเป็นลายกนก ปูนปั้นนูนแสงลอยตัวรูปของพระพุทธรูป ชุ่ม ประตู่ และชุ่มหน้าต่างเป็นรูปพระมงกุฎ

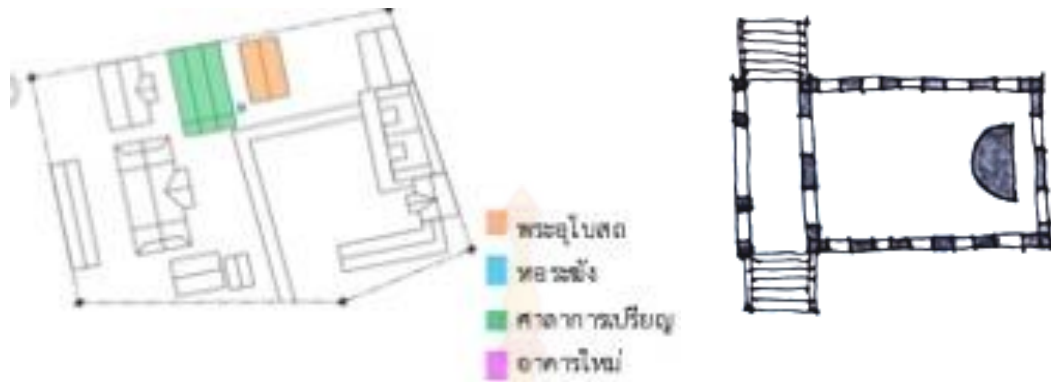

ภาพที่ 4.36: พระอุโบสถ และหอระฆัง

ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

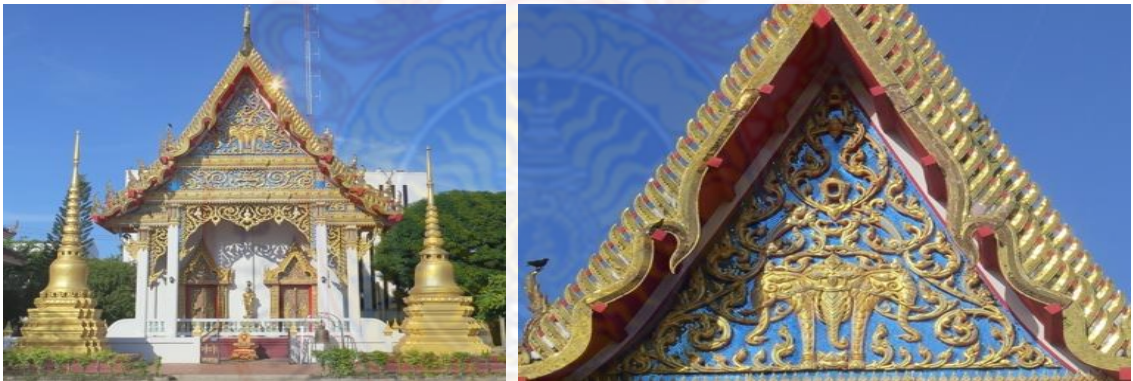
4.1.18 วัดหัวป้อมใน

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แผนผังภายในเขตพุทธาวาสแบบพระราชนิยม หันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตก อาคารที่สำคัญ ได้แก่ โบสถ์ และหอระฆัง

ภาพที่ 4.37: ผังบริเวณวัดและผังพระอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

พระอุโบสถสร้างตามแบบของกรมศิลปากร เป็นพระอุโบสถทรงไทยภาคกลางประยุกต์ ประดิษฐานอยู่ในกำแพงแก้ว โครงสร้างพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคาลาด 3 ชั้น มีฟาไลหน้าหลัง หน้าบันด้านหน้าเป็นลายกนก ปูนปั้นนูนแสงลอยตัวรูปของพระพุทธรูป ชุ่ม ประตุ และชุ่มหน้าต่างเป็นรูปพระมงกุฎ

ภาพที่ 4.38: พระอุโบสถ และหอระฆัง
ที่มา: ผู้วิจัย (ฉัตรนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

วัดโพธิ์ปฐมาวาส 	วัดดอนแย้ 	วัดศาลาห้วยาง
วัดหัวป้อมนอก 	วัดแจ้ง 	วัดโรงवास
วัดเลียบ 	วัดตินเมรุศรีสุदारาม 	วัดเพชรมงคล
วัดไทรงาม 	วัดชัยมงคล 	วัดมัชฌิมาวาสรวรวิหาร
วัดสระเกษ 	วัดแหลมทราย 	วัดยางทอง
วัดอุทัยธาราม 	วัดดอนรัก 	วัดหัวป้อมโน

ภาพที่ 4.39: ตำแหน่งที่ตั้งวัด
ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

จากข้อมูลวัดในเทศบาลนครสงขลาจำนวน 18 วัด ผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ ประกอบด้วย ข้อมูลที่ตั้งผังบริเวณและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในเขตพุทธาวาส โดยแยกตามกลุ่มผังบริเวณเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อหาอัตลักษณ์ร่วมโดยรวมต่อไป

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ

4.2.1 ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ภาพที่ 4.40: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

จากตำแหน่งที่ตั้งวัด พบว่า วัดในเทศบาลนครสงขลามีการตั้งวัดกระจายตามแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ ตามลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพเมือง โดยวัดส่วนใหญ่จะมีอายุการก่อสร้างวัดก่อนที่จะมีการย้ายจากเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนมาตั้งเมืองสงขลาใหม่ที่ตำบลบ่อยาง (สถานที่ปัจจุบัน) ตั้งแต่ พ.ศ. 2379 โดยสามารถแบ่งตามปัจจัยอายุการสร้างวัด ดังนี้

1) วัดที่มีอายุการสร้างก่อน พ.ศ. 2379 ได้แก่ วัดโพธิ์ปฐมवास (2200) วัดดอนแย้ (2230) วัดศาลาหัวยาง (2300) วัดหัวป้อมนอก วัดหัวป้อมใน (2300) วัดแจ้ง วัดโรงวาส วัดเลียบ วัดตีนเมรุ วัดแหลมทราย วัดเพชรมงคล วัดชัยมงคล (2320) วัดมัจฉิมवास (2330) วัดสระเกษ (2350) วัดแหลมทราย (2356) วัดยางทอง (2370)

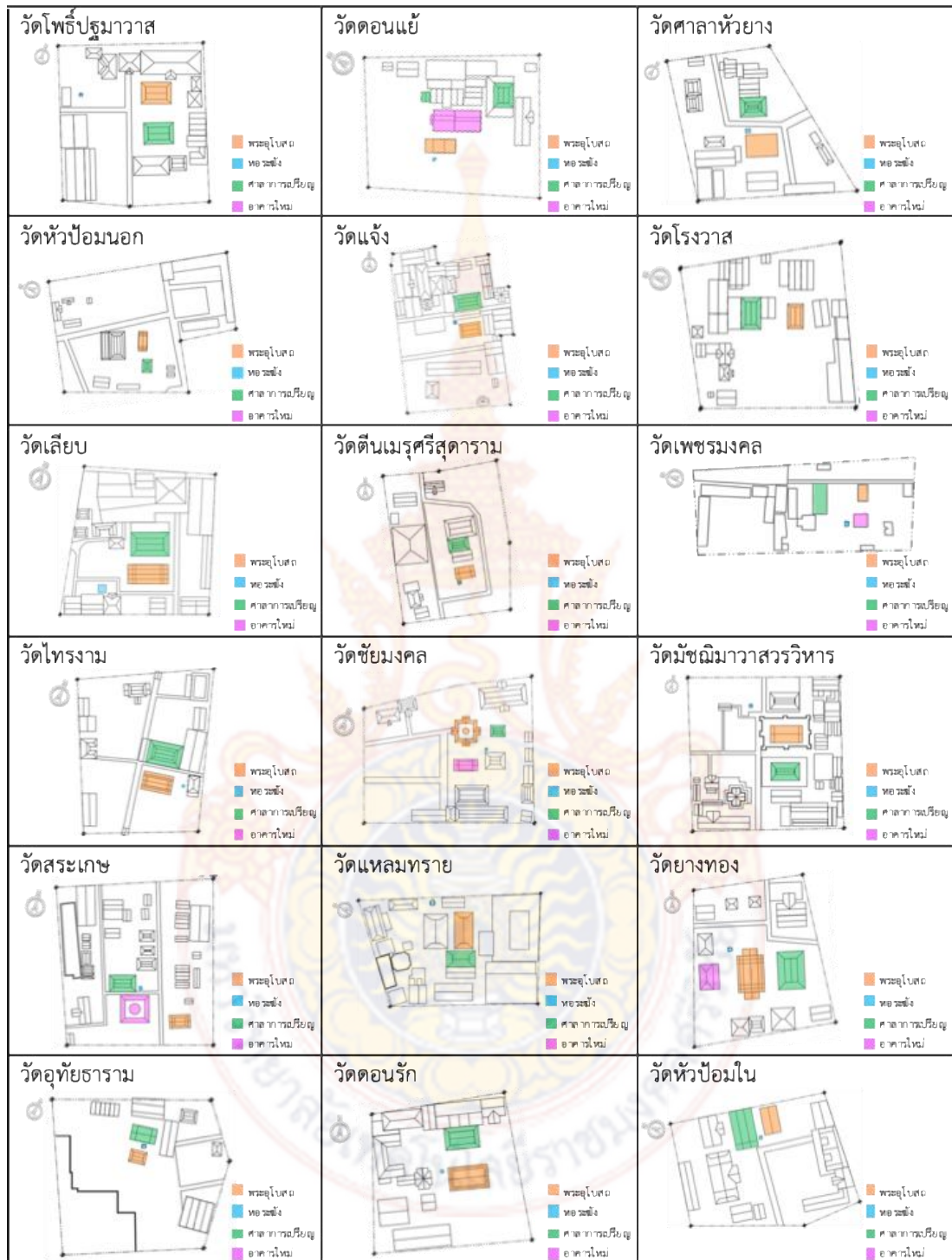
2) วัดที่มีอายุการสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2379 ได้แก่ วัดอุทัย (2390) วัดดอนรัก (2391)

จากช่วงอายุการสร้างวัด วิเคราะห์ได้ว่า ขณะที่เมืองสงขลาตั้งชุมชนอยู่ฝั่งแหลมสนพื้นที่ฝั่งบ่อยางก็มีการตั้งชุมชนและวัดอยู่ก่อนที่จะมีการย้ายจากเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนมาตั้งเมืองสงขลาใหม่ที่ตำบลบ่อยาง ซึ่งพระยาคีรี (เถี้ยนเส้ง ณ สงขลา) ได้เริ่มสร้างป้อม กำแพงเมืองยาว 1200 เมตร และ ประตูเมือง สิบประตู ตั้งแต่ พ.ศ. 2379 หลังจากนั้นจึงได้วางหลักเมือง (ไม้ชัยพฤกษ์ พระราชทาน) และสมโภชน์หลักเมืองในปี พ.ศ. 2385 และเรียกบริเวณพื้นที่เทศบาลนครสงขลาปัจจุบันว่า "เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง"

4.2.2 การผังบริเวณเขตพุทธาวาส

กลุ่มอาคารที่สำคัญบริเวณเขตพุทธาวาส คือ พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง อยู่ร่วมกันภายในบริเวณเดียวกัน มีเพียงผังวัดโพธิ์ปฐมवासและวัดชัยมงคลที่มีพระเจดีย์อยู่ร่วมกันในบริเวณเขตพุทธาวาส

การวางผังเขตพุทธาวาสทุกวัด มีการจัดวางพระอุโบสถและศาลาการเปรียญเรียงกันเป็นแนวแกนหน้ากระดานตามแนวนอนตามการวางผังแบบพระราชนิยม โดยหันด้านสกัดไปทางด้านหน้าวัดทุกแห่ง หากพิจารณาตามลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพเมืองจะพบว่า การวางผังบริเวณวัดทุกแห่งหันหน้าออกสู่เส้นทางสัญจรหลักของเมืองตามแนวแกนทิศเหนือ-ทิศใต้ ได้แก่ ถนนไทรบุรี ซึ่งเป็นการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ต้องการความสะดวกในการสัญจร

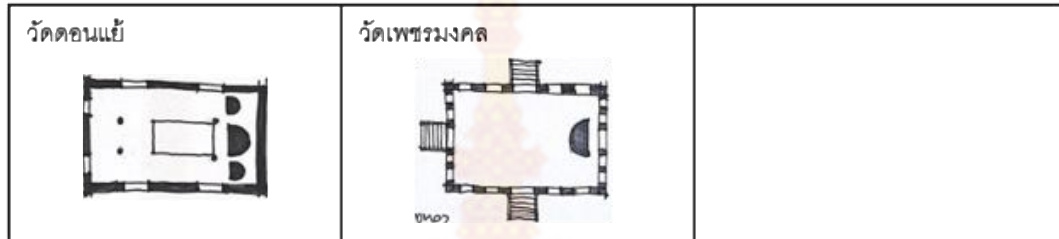
ภาพที่ 4.41: ผังบริเวณเขตพุทธาวาส
 ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสีงี่ยม, 2563)

4.2.2 รูปแบบผังพื้นพระอุโบสถ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผังพื้นพระอุโบสถ รายละเอียดจากข้อค้นพบสามารถแบ่งรูปแบบการวางผัง 4 แบบ ดังนี้

1) แบบไม่มีระเบียง

ผังอาคารที่ไม่มีระเบียง อาคารมีขนาดเล็กรองรับผู้เข้ามาใช้พื้นที่จำนวนไม่มาก

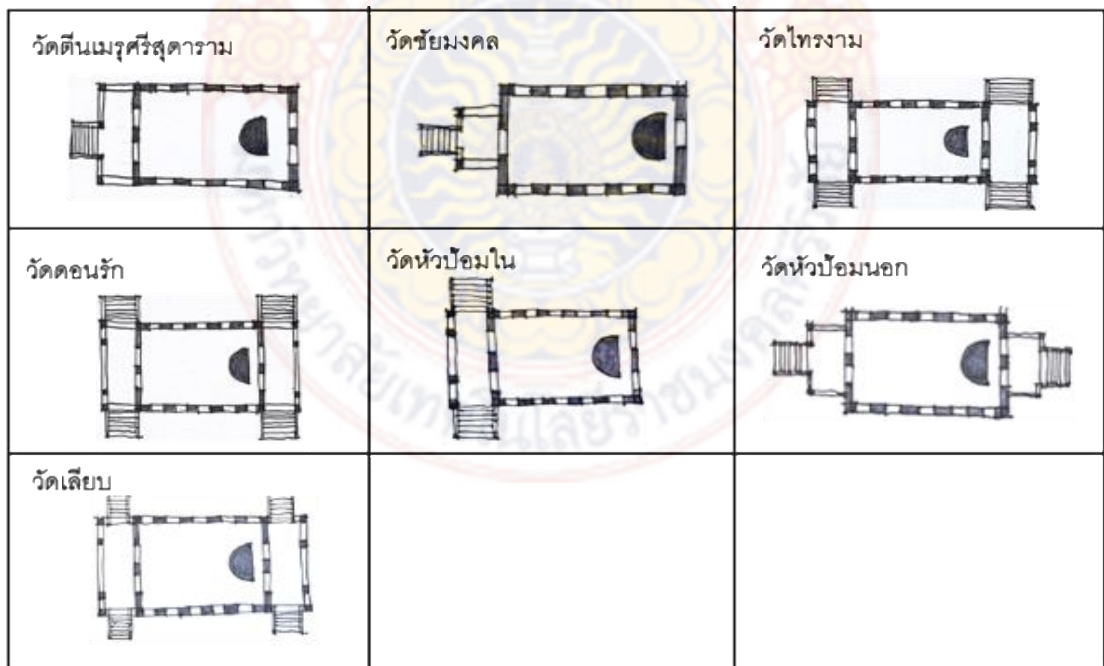

ภาพที่ 4.42: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐณีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2) แบบมีระเบียงด้านหน้า-หลัง

ผังอาคารที่มีระเบียงรองรับผู้มาใช้พื้นที่ทางด้านหน้า-ด้านหลัง อาคารมีขนาดใหญ่รองรับผู้เข้ามาใช้พื้นที่จำนวนมากกว่าผังพื้นรูปแบบที่ 1

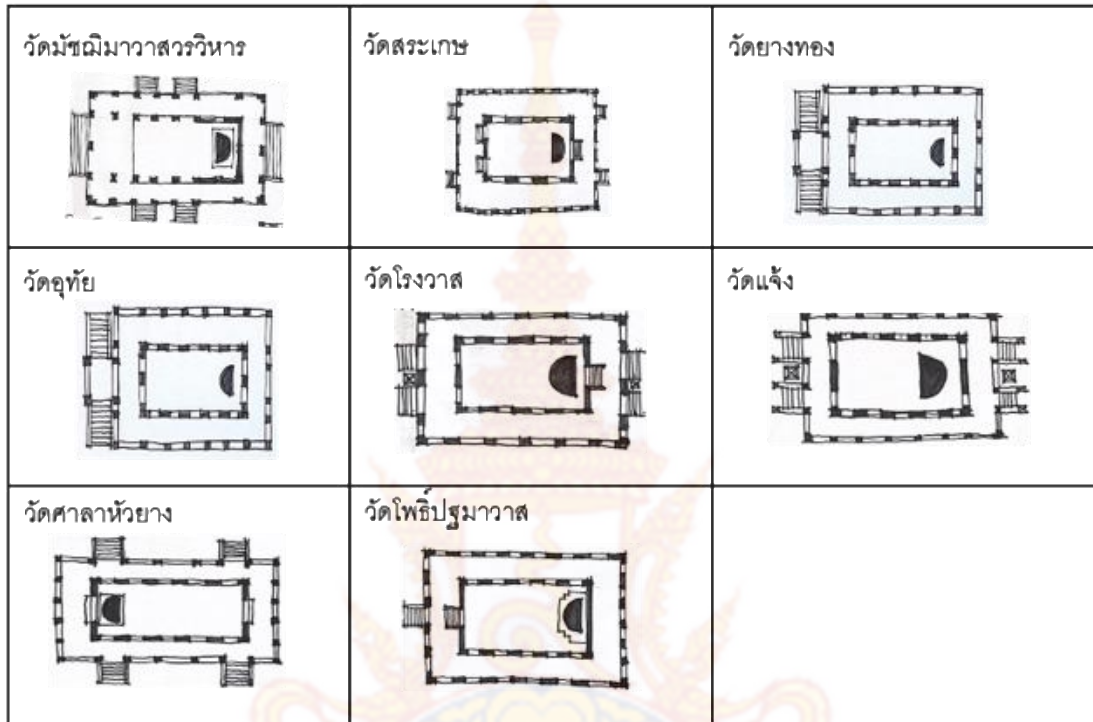

ภาพที่ 4.43: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณฐณีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

3) แบบมีระเบียงโดยรอบ

อาคารแบบมีเสาระเบียงล้อมรอบตัวห้องภายในโดยมีแนวค้ำรับผนังโค้งรับหลังคาเหนือเฉลียง ขนาดพื้นที่อาคารมีทั้งใกล้เคียงกับผังรูปแบบที่ 1 และ 2

ภาพที่ 4.44: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4) แบบตรีมุขไม่มีระเบียง

ผังอาคารที่บไม่มีระเบียง อาคารมีขนาดใหญ่รองรับผู้เข้ามาใช้พื้นที่จำนวนมาก ผังพื้นที่อาคารมีมุขยื่นเพียงด้านข้างด้านเดียว

ภาพที่ 4.45: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

4.2.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบอาคาร

การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมครั้งนี้ อาคารแต่ละรูปแบบมีลักษณะแตกต่างกันไป รายละเอียดจากข้อค้นพบสามารถแบ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมได้ 4 แบบ ดังนี้

1) แบบจีน

พระอุโบสถขนาดเล็ก ผนังทึบพระอุโบสถวัดดอนแย้เพียงวัดเดียวมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกว่าพระอุโบสถวัดอื่น ๆ ในเขตเทศบาลนครสงขลา คือ ปลายของสันหลังคาทั้งสองก้านโค้งขึ้นคล้ายหัวเรือสำเภาหากแต่โครงสร้างหลังคาภายในมีลักษณะเหมือนโครงสร้างหลังคาสถาปัตยกรรมไทย

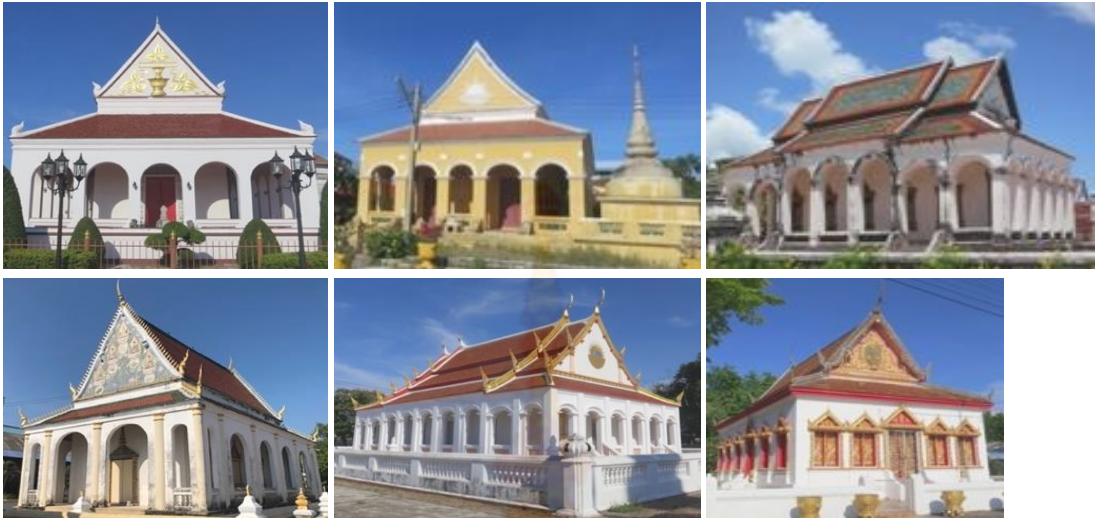

ภาพที่ 4.46: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

2) แบบพระราชนิยม

อาคารที่มีขนาดเล็ก หน้าบันก่ออิฐถือปูน มีครีบก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนัก หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ไชราหน้าจั่ว ลวดลายหน้าบันปูนปั้นเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ลายพันธุ์พฤกษา บางวัดหน้าบันก่ออิฐฉาบปูนเรียบเพียงอย่างเดียว มีเพียง วัดโรงวาส วัดเพชรมงคล วัดสระเกษ วัดชัยมงคล ที่มีสถาปัตยกรรมรูปแบบพระราชนิยม หากแต่องค์ประกอบหลังคามีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เหมือนสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี

ภาพที่ 4.47: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

3) แบบไทยประเพณี

อาคารที่มีขนาดใหญ่ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีที่พบเห็นทั่วไปในปัจจุบัน ยกเว้นพระอุโบสถวัดมณีมาวาสที่มีการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบจากส่วนกลาง หน้าบันก่ออิฐถือปูน มีค้ำยันก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนัก หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ไชราหน้าจั่ว ลวดลายหน้าบันปูนปั้นเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ลายพันธุ์พฤกษา และลวดลายคติสัญลักษณ์

ภาพที่ 4.48: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

ที่มา: ผู้วิจัย (ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2563)

ตารางที่ 4.1: ตำแหน่งที่ตั้งวัด

วัด	ที่ตั้ง (ในเมืองเก่า/ นอกเมืองเก่า)	จีน	พระราช นิยม	ไทย ประเพณี	หน้าบัน	ประตู/ หน้าต่าง	เจดีย์	หอรบะซัง
วัดโพธิ์ปฐมมา- วาส 	ในเมือง		✓					
วัดดอนแย้ 	ในเมือง	✓						
วัดศาลาหัว- ยาง 	นอกเมือง		✓					
วัดหัวป้อม 	นอกเมือง			✓				
วัดแจ้ 	นอกเมือง		✓					

ตารางที่ 4.2: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)

วัด	ที่ตั้ง (ในเมืองเก่า/ นอกเมืองเก่า)	จีน	พระราช นิยม	ไทย ประเพณี	หน้าบัน	ประตู/ หน้าต่าง	เจดีย์	ทอระฆัง
วัดโรงवास 	นอกเมือง		✓		 		 	
วัดเลียบ 	ในเมือง			✓				
วัดตีนเมรุศรี- สุदारาม 	นอกเมือง			✓				
วัดเพชรมงคล 	นอกเมือง		✓					
วัดไทรงาม 	นอกเมือง			✓				

ตารางที่ 4.3: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)

วัด	ที่ตั้ง (ในเมืองเก่า/ นอกเมืองเก่า)	จีน	พระราช นิยม	ไทย ประเพณี	หน้าบัน	ประตู/ หน้าต่าง	เจดีย์	หอรบซัง
วัดชัยมงคล 	นอกเมือง			✓				
วัดมัชฌิมา- วาสรววิหาร 	ในเมือง			✓				
วัดสระเกษ 	นอกเมือง		✓					
วัดแหลม- ทราย 	นอกเมือง			✓				
วัดยางทอง 	ในเมือง			✓				

ตารางที่ 4.4: ตำแหน่งที่ตั้งวัด (ต่อ)

วัด	ที่ตั้ง (ในเมืองเก่า/ นอกเมืองเก่า)	จีน	พระราช นิยม	ไทย ประเพณี	หน้าบัน	ประตู/ หน้าต่าง	เจดีย์	หอรขัง
 วัดอุทัยธาราม	นอกเมือง		✓					
 วัดดอนรัก	ในเมือง			✓				
 วัดหัวป้อมใน	นอกเมือง			✓				

4.3 สรุปอัตลักษณ์พุทธสถานในเขตเทศบาลนครสงขลา

อัตลักษณ์พุทธสถานในเขตเทศบาลนครสงขลาที่เด่นชัดอยู่ในช่วงที่มีการย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนมายังเมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง ซึ่งตรงกับที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ไปตั้งเมืองสงขลาใหม่ที่ตำบลบ่อยาง (สถานที่ปัจจุบัน) ตั้งแต่ พ.ศ. 2379 สามารถจำแนกรูปแบบได้ 3 รูปแบบ

4.3.1 รูปแบบจีน พบเพียงพระอุโบสถวัดดอนแร่เพียงวัดเดียว จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองสงขลาระบุว่า ช่วงเวลาที่มีการสร้างศาลเทพเจ้าในเมืองสงขลาหลายแห่ง เป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่พระยาสงขลา (เถี้ยนเส้ง) ได้ก่อสร้างตึกคร่อมหลักเมืองสงขลา 3 หลัง เป็นตึกทรงจีน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงการก่อสร้างวัดดอนแร่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2230 กลับพบว่า วัดดอนแร่มีการสร้างขึ้นก่อนที่จะมีการย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนมาตั้งที่เมืองสงขลาใหม่ฝั่งบ่อยาง ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่า ก่อนที่จะมีการย้ายเมืองสงขลามายังฝั่งตำบลบ่อยางบริเวณพื้นที่ย่านเมืองเก่าปัจจุบันได้มีชุมชนชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมพระอุโบสถวัดดอนแร่จึงมีขนาดและรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนที่คล้ายศาลเทพเจ้า เช่น ศาลเจ้าปูนถ้ำกงและศาลเจ้าไ้ฮันเตียน

4.3.2 แบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 พบที่วัดโพธิ์ปฐมาวาส วัดศาลาห้วยาง วัดแจ้ง วัดโรงवास วัดเพชรมงคล วัดสระเกษ วัดอุทัยอาราม ช่วงเป็นช่วงเวลาที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) เป็นเจ้าเมืองสงขลาลำดับที่ 5 (พ.ศ.2390-2408) ตรงกับรัชกาลที่ 3 ตอนปลายถึงต้นรัชกาลที่ 4 ตามประวัติได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในกรุงเทพฯ ทำให้มีความใกล้ชิดกับทางราชสำนัก และเมื่อได้ครองราชย์เป็นเจ้าเมืองสงขลาจึงได้นำเอาแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมมาสร้างในเมืองสงขลา ช่วงการปกครองเมืองสงขลา 17 ปี เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) ยังได้เลื่อมใสพุทธศาสนาประกอบกับในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีการบูรณะวัดวาอารามอย่างกว้างขวาง จึงเป็นเหตุผลสำคัญในการก่อให้เกิดแบบอย่างสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมรูปแบบอาคารเครื่องก่อที่มีระเบียงล้อมรอบ และมีคิ้วบัวตรงปลายผนังรับชายคาปีกนก การประดับตกแต่งค่อนข้างน้อย

4.3.3 แบบไทยประเพณี พบที่วัดหัวป้อมนอก วัดเลียบ วัดตีนเมรุศรีสุदारาม วัดไทรงาม วัดชัยมงคล วัดมัสฌิมาวาสวรวิหาร วัดแหลมทราย วัดยางทอง วัดดอนรัก วัดหัวป้อมใน รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีที่เก่าที่สุด พบที่ วัดมัสฌิมาวาสวรวิหาร เป็นวัดที่สร้างตั้งแต่สร้างมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย ในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2338 ถึง-2342) ระหว่าง พ.ศ. 2394 ถึง 2408 เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา (แหลมทราย) ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์มีการสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่และในปี พ.ศ. 2513 ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถให้ทุกอย่างอยู่ในสภาพแบบศิลปะเก่าดั้งเดิมเพื่อรักษาศิลปะโบราณไว้

นอกจากวัดมัสฌิมาวาสวรวิหารแล้ววัดที่มีรูปแบบประเพณีทั้งหมด วัดหัวป้อมนอก วัดเลียบ วัดตีนเมรุศรีสุदारาม วัดไทรงาม วัดชัยมงคล วัดมัสฌิมาวาสวรวิหาร วัดแหลมทราย วัดยางทอง วัดดอนรัก วัดหัวป้อมใน ล้วนเป็นวัดที่มีอายุการสร้างไม่นาน และมีรูปแบบสถาปัตยกรรมตามแบบมาตรฐานพระอุโบสถที่ถูกออกแบบจากส่วนกลาง

บทที่ 5

สรุปและเสนอแนะ

สมัยรัชกาลที่ 3 มีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาที่สะท้อนความแตกต่างจากรูปแบบสถาปัตยกรรมทุกยุคสมัยที่ผ่านมา การสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดเป็นลักษณะเฉพาะแบบพระราชนิยมได้ถูกถ่ายทอดผ่านความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างเมืองสงขลากับส่วนกลาง ซึ่งได้มีการผสมผสานจนปรากฏให้เห็นถึงอัตลักษณ์พุทธสถานในเขตเทศบาลนครสงขลาที่เด่นชัด จำแนกรูปแบบได้ 3 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบจีน
2. แบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3
3. แบบไทยประเพณี

การสืบทอดพุทธสถาปัตยกรรมให้มีการคงอยู่และนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของท้องถิ่นจึงเป็นข้อคำนึงที่ควรนำมาพิจารณา การให้ความสำคัญด้วยการนำศักยภาพของพุทธสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากเป็นการอนุรักษ์และตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยการกระจายเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แล้ว ยังเป็นการพัฒนาและกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนใกล้เคียงได้มีรายได้ ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต ตลอดจนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนอีกทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศาสนา. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2532.
- เทศบาลนครสงขลา. <https://www.songkhacity.go.th/2020/content/history> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2563)
- ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. 2539. **ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา พิมพ์ครั้งที่ 1**. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา. (อวดสำเนา).
- สมคิด จิระทัศนกุล. 2543. **พื้นฐานสถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- สมปอง ยอดมณี. 2535. **คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา,
- สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยวกรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). **มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ผาสุข อินทรารุช. ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาและความเชื่อเมืองสงขลา กับหัวเมืองต่าง ๆ และดินแดนภายนอก. **สงขลา: ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสงขลา**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2535.
- วิเชียรคีรี (บุญสังข์). เจ้าพระยา. พงศาวดารเมืองสงขลา. ใน **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 53 พงศาวดารเมืองสงขลา พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช พงศาวดารเมืองพัทลุง**. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร: 2473. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจเอกพระยาอาชญาพิทักษ์ (เกษ สุนทรรัตน์) พฤษภาคม 2473). กรุงเทพฯ
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสงขลา พ.ศ. 2385-2471**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547.

- ร่วมทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์โกสินทร์ การศึกษาแนวคิดในการออกแบบ ตกแต่งภายในพระอุโบสถ วัดสุทัศน์เทพวรารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
- ร่วมทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย โครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคใต้
- หัวหน้าโครงการวิจัย “การศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่สาธารณะจากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและวัด กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา” แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ทุนในกลุ่มเรื่อง มนุษยศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ (รอบที่ ๒) ภายใต้กรอบการวิจัย มนุษยศาสตร์เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาของสังคมไทย ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2561)
- หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ABC “การออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน” แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2561 – ระยะที่ 2)
- หัวหน้าโครงการวิจัย “การค้นหาอัตลักษณ์พุทธสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา” แหล่งทุน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2563)
- หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ABC “แนวทางการออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน” แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2560 – ระยะที่ 1)
- หัวหน้าโครงการวิจัย “การประเมินคุณค่ามรดกสถาปัตยกรรมยุคโมเดิร์น บริเวณเมืองเก่าสงขลา จังหวัดสงขลา” แหล่งทุน สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ASA) ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2560)
- ผู้ร่วมวิจัย “แนวทางการออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมพื้นที่บ้านวังวน จังหวัดตรัง” แหล่งทุน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (งบประมาณปี 2561)

การตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ

Proceeding	ICOMOS Thailand International Conference 2013 “Songkhla Historic Town: Cultural Significances and Identifies”
วารสารปริชาต	การเปลี่ยนแปลงภูมิฐานเมืองและแนวทางการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์สงขลา (Change of Urban Morphology and Conservation Guidelines For Songkhla Historic Town) Parichart Journal 29:2:2016

(October – December)

- หน้าจั่ว การศึกษาสัดส่วนเรือนมงคลสูตร ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา
(A Study on the Proportion of Vernacular House in Kao Yo Songkhla Province In Accordance to Mongkolsutara Oral Literature) ฉบับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 2/กรกฎาคม 2547
- วารสารเกษม เอกลักษณ์มรดกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ บริเวณเมืองเก่าสงขลา
บัณฑิต จังหวัดสงขลา: บัญชีรายชื่อและเอกลักษณ์ (The identity of Modern Architectural Patterns in Songkhla Old Town: Documentation and Identity) ISSN 1513-5667 (Vol.19 special edition) แหล่งทุน สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ASA) (งบประมาณปี 2560)
- วารสารวิชาการ ฉบับที่ 28 ปีที่ 21 พ.ศ. 2562 (มกราคม – มิถุนายน กระบวนการค้นหา
คณะสถาปัตย ศักยภาพด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวลุ่มน้ำปะเหลียน
กรรมศาสตร์ จังหวัดตรัง (The process of searching for potential by
สจล. participation in the development for tourism in Palian, Trang province) แหล่งทุน กองทุนส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว)

8. การฝึกอบรม/หลักสูตร

- การบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม
- การอบรมเชิงปฏิบัติการเทคโนโลยีสารสนเทศ หลักสูตรขั้นพื้นฐานการพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (23-26 มิถุนายน 2550) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- Principle Concept and Practice of One Health. International Training Course by USAID, THOHUN, MAHIDOL UNIVERSITY (July 26-1 August 2016) I-Residence Silom Hotel, Bangkok
- การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนของประเทศสมาชิก IMT-GT “The Application of American and South Pacific concepts and best practices in Thailand’s smart cities” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับกรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์
- สานเสวนาประชาคม “คนเกาะยอ” สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เรือนมงคลสูตร เกาะยอ

- อิโคโมสและภาพรวมของกฎบัตรประเทศไทย เพื่อการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม
คณะกรรมการคัดเลือกโครงการรางวัลอาคารอนุรักษ์ ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี
2560 -2561

- เมืองสีเขียว แผนงาน IMT-GT (IMT-GT Green Cities Forum) ครั้งที่ 1 “Green
universities and schools”

- Workshop “Songkhla Field School 2016” by Rajamangala University, National
University of Singapore, University of Malaya

- ร่วมค่ายสำรวจวัดเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

- 2011 FINN VERNADOC 2012, Aalto University, Finland ประเทศฟินแลนด์

- 2017 ACEH VERNADOC 2017 ประเทศอินโดนีเซีย

- 2017 IRANIAN VERNADOC WORKSHP, Measuring Workshop on Iranian

Earthen

Heritage, Historic City of YAZD, YAZD Province, IRAN ประเทศอิหร่าน

- 2018 BALI VERNADOC 2018 (Kintamanee) ประเทศอินโดนีเซีย

- BANGKA VERNADOC 2018 ประเทศอินโดนีเซีย

- KLUANG VERNADOC 2018 ประเทศมาเลเซีย

- 2018 BALI VERNADOC 2019 (Pedawa) ประเทศอินโดนีเซีย

- TAIPING VERNADOC 2019 ประเทศมาเลเซีย

